

Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та публічного врядування

*Пояснювальна записка
до кваліфікаційної магістерської роботи*

магістр
(рівень вищої освіти)

на тему:

**«Особливості взаємодії органів
державної влади та сил цивільного
захисту в умовах воєнного стану»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи МСз-21м
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування» освітньої програми
«Міське самоврядування»
Сідлярук Ірина Олександрівна

Керівник: к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та публічного врядування
Антонова Світлана Євгеніївна

Рецензент: к.держ.упр., доцент кафедри
менеджменту та публічного врядування
Вівсяник Олег Михайлович

Рівне – 2024

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Магістерська СІДЛЯРУК.doc

Автор

Сідлярук Ірина Олександрівна

Науковий керівник / Експерт

Сідлярук Ірина Олександрівна

підрозділ

National University of Water and Environmental Engineering

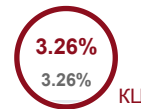
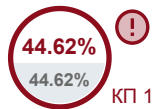
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		5
Інтервали		2
Мікропробіли		1
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		285

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

29026

Кількість слів

234050

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://burshtyn-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/539-POLOZHENNYA-red.-zhovten-2024-zminy-vidpovidno-r.-ODA-379.pdf	240	0.83 %
2	https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/download/116/110/277	238	0.82 %
3	https://revolution.allbest.ru/law/01389868_0.html	219	0.75 %
4	https://docs.dtkr.ua/doc/ra0988017-15	197	0.68 %

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	9
1.1. Державне управління в системі цивільного захисту. Єдина державна система цивільного захисту.....	9
1.2. Теоретико-правові засади діяльності спеціалізованих служб цивільного захисту як сили цивільного захисту.....	33
1.3 Досвід зарубіжних країн у сфері цивільної безпеки в умовах воєнного стану.....	38
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	46
2.1. Проблематика розподілу повноважень в діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області в умовах воєнного стану.....	46
2.2. Специфіка діяльності спеціалізованої служби оповіщення та збору інформації як особливої складової в координації органів управління та сил цивільного захисту.....	70
2.3. Особливості взаємодії органів управління і сил цивільного захисту в системі кризового реагування.....	83
Висновки до розділу 2.....	101
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	104
3.1. Заходи удосконалення взаємодії органів державної влади та	104

сил цивільного захисту в умовах воєнного стану.....	
3.2. Удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення у сфері цивільного захисту	110
3.3 Імплементация зарубіжного досвіду у сфері цивільного захисту.....	115
Висновки до розділу 3.....	118
ВИСНОВКИ.....	121
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	128

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану місцеві органи виконавчої влади стикаються з унікальними викликами, які вимагають оперативного та ефективного реагування для забезпечення стабільності, безпеки й життєдіяльності населення. Від початку військової агресії проти України їхня роль значно зросла, оскільки саме ці органи стали ключовими структурами, що забезпечують координацію дій між державними інституціями, військовими формуваннями та громадськістю. У цьому контексті питання їхнього ефективного функціонування набувають особливої актуальності, зокрема через інтеграцію в загальну структуру єдиної державної системи цивільного захисту.

Воєнний стан передбачає специфічну діяльність єдиної державної системи цивільного захисту, яка включає посилену координацію між усіма суб'єктами системи та військовими адміністраціями. Основними завданнями в цих умовах є забезпечення захисту населення під час обстрілів, ліквідація наслідків руйнувань інфраструктури, запобігання техногенним аваріям та реагування на них, розмінування територій, організація постачання гуманітарної допомоги й інформування громадян про порядок дій у кризових ситуаціях.

Злагоджена робота місцевих органів виконавчої влади та єдиної державної системи цивільного захисту є запорукою стабільності у важкі часи. Їхня здатність адаптуватися до умов війни, оперативно приймати рішення та забезпечувати координацію між державними, військовими й громадськими структурами має вирішальне значення для збереження життів і функціонування держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних питань державного управління загалом, та державного управління у сфері цивільного захисту – зокрема, присвячено низку наукових праць.

У наукових дослідженнях питання, пов'язані з особливістю діяльності місцевих органів виконавчої влади, вивчалися у працях таких авторів, як В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійка, М. О. Баймуратова, Ю. П. Битяка, О. М. Іщенко, В.

М. Кампа, А. М. Коваленка, В. К. Колпакова, В. В. Кравченка, О.В. Кузьменко, Ю. В. Мельника, Н. Р. Нижника, І. М. Пахомова, Н. Г. Плахотнюк, О. І. Сушинського, А. Ф. Ткачука, В. М. Шаповал, М. К. Якимчука та ін.

У сфері цивільного захисту привертають увагу результати досліджень П. Волянського, який узагальнив досвід спільної роботи аварійно-рятувальних підрозділів у складі міжнародних спільних гуманітарних операцій. Автор вважає, що узгодження спільних цивільних та військових дій, взаємної підтримки здійснюється за умови, насамперед, обміну інформацією, об'єднаного планування та спільного оцінювання ситуації, що склалась, проведення спільних нарад, перемовин тощо. Отже, вважає вчений, ключовим моментом взаємодії у зазначених умовах є обмін інформацією, а основоположним організаційним принципом взаємодії має бути система зв'язків між рівнями реагування, що створені на єдиній інформаційно-аналітичній системі [2].

Основні завдання управління в умовах надзвичайних ситуацій визначила А. Терент'єва, зокрема підтримання високого ступеню готовності до дій сил цивільного захисту, планування заходів, постійний збір та вивчення даних про обставини в районі надзвичайної ситуації, оперативне прийняття рішень та їх доведення до підпорядкованих органів управління, організація та забезпечення безперервної взаємодії, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, організація всебічного забезпечення сил і засобів, контроль виконання завдань [3].

О. Дерев'янка, В. Юрченко також приділили увагу питанням організації взаємодії. В своїй роботі автори розглянули питання щодо організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту як ключове питання управління у надзвичайних ситуаціях. Вчені вважають, що в переліку оперативно-технічної та звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій обов'язково повинен бути План взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту як окремий документ по установленій формі у відповідності до завдань, які відпрацьовуються під час організації

взаємодії. Автори запропонували керівникам органів влади різних рівнів управління, суб'єктів господарювання під час планування проведення різних видів навчань особливу увагу звернути на відпрацювання питань організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях з постійним удосконаленням методів організації взаємодії [1;5].

Ю. Кульшай, В. Юрченко вважають, що існуючі загрози і виклики суспільству обумовлені великими масштабами їх наслідків, для ліквідації яких потрібні зосередження зусиль усіх органів влади, організації взаємодії різних органів управління, сил і засобів цивільного захисту. З метою якісного вирішення питань щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій вимагає системного підходу до координованості дій та організації взаємодії між усіма структурними підрозділами центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та силами цивільного захисту. Автори запропонували посадовим особам органів управління завчасно та в ході виконання завдань за призначенням відпрацьовувати та уточнювати плани взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем, їх ланок під час ліквідації наслідків конкретних надзвичайних ситуацій. Під час розробки зазначених планів передбачати чітке розмежування повноважень між учасниками забезпечення системи цивільного захисту, а в ході проведення командно-штабних навчань планувати розіграш сценаріїв виникнення надзвичайних ситуацій та застосування раціональних методів організації взаємодії [6].

О. Кулешов виявив низку проблемних питань, пов'язаних з організацією взаємоузгоджених дій суб'єктів цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням, зокрема, щодо розуміння самої суті взаємодії як однієї із форм управління. Інше проблемне питання, що порушено автором, пов'язане з невизначеністю змісту взаємодії, що унеможливорює чітко спланувати і реалізувати сумісні дії взаємодіючих служб цивільного захисту [7].

Отже, питанню організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема в умовах воєнного стану, присвячено публікації багатьох вітчизняних фахівців та науковців. Але, при всій глибині проведених досліджень, недостатньо дослідженими залишаються проблемні питання щодо удосконалення правового, організаційного та економічного забезпечення організації взаємодії між органами управління в умовах надзвичайних ситуацій.

Мета і завдання роботи. Метою роботи є комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану, спрямоване на:

- аналіз існуючої системи координації дій між органами державної влади різних рівнів та підрозділами цивільного захисту;
- визначення ключових проблем і недоліків у взаємодії під час виконання завдань із запобігання, реагування та ліквідації надзвичайних ситуацій у воєнний період;
- оцінку нормативно-правового забезпечення та його відповідності сучасним викликам;
- розробку рекомендацій для вдосконалення механізмів співпраці між органами влади та силами цивільного захисту з урахуванням кращих міжнародних практик і специфіки воєнного стану.

Таким чином, робота спрямована на підвищення ефективності функціонування системи цивільного захисту в умовах посиленої небезпеки та забезпечення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту.

Предметом дослідження є відносини, які виникають в процесі взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту.

Методи дослідження. В роботі використовуються комплексні методи дослідження, які забезпечують багатогранний аналіз проблематики. Одним із ключових методів є аналітичний, що дає змогу опрацювати наявні нормативно-

правові акти, розпорядження, стратегічні документи та рекомендації, які регулюють діяльність органів державної влади та сил цивільного захисту. Аналіз офіційних джерел дозволяє виявити чинні механізми взаємодії та оцінити їхню ефективність у контексті воєнного стану. Також застосовується порівняльний метод, що передбачає зіставлення української з міжнародним досвідом. Цей підхід дозволяє визначити сильні та слабкі сторони вітчизняної системи та обґрунтувати необхідність імплементації окремих зарубіжних підходів.

Важливу роль відіграє системний підхід, який забезпечує аналіз досліджуваного явища як цілісної структури, враховуючи взаємозв'язки між різними елементами: державними органами, військовими структурами та підрозділами цивільного захисту. Цей метод допомагає розглядати проблему комплексно, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

Таким чином, дослідження ґрунтується на поєднанні кількох підходів, що забезпечує комплексний і багаторівневий аналіз обраної тематики, дозволяючи не лише вивчити проблему, але й сформулювати практичні рекомендації для її вирішення.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні матеріали з інформаційно-аналітичних довідок про надзвичайні ситуації в Україні, результати досліджень вітчизняних і закордонних авторів, матеріали конференцій. Нормативно-правову базу склали Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 136 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Державне управління в системі цивільного захисту.

Єдина державна система цивільного захисту

Державне управління у сфері цивільного захисту є однією з основних функцій органів влади, спрямованою на забезпечення безпеки населення, територій та об'єктів критичної інфраструктури від загроз природного, техногенного чи військового характеру. Ця діяльність спирається на нормативно-правове регулювання, яке визначає завдання, повноваження та механізми взаємодії на різних рівнях управління.

Історично цивільний захист виник як реакція на необхідність організованого захисту населення під час воєн. Його витoki можна простежити ще в середині ХХ століття, коли багато країн почали створювати системи захисту громадян від наслідків бойових дій, бомбардувань і техногенних катастроф. У післявоєнний період система цивільного захисту еволюціонувала, пристосовуючись до потреб мирного часу, зокрема до викликів природних катастроф і техногенних аварій.

В Україні сучасна система цивільного захисту почала формуватися після здобуття незалежності, отримавши подальший розвиток через ухвалення спеціального законодавства, зокрема Законів України: "Про цивільну оборону України" від 3 лютого 1993 року № 2974-ХІІ (із змінами і доповненнями); "Про захист населення і територій в надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру" від 8 червня 2000 року № 1809-ІІІ (із змінами і доповненнями). Система цивільного захисту стала важливим елементом державного управління, інтегруючи соціально-економічні, політичні та культурні аспекти для забезпечення стійкості суспільства в умовах надзвичайних ситуацій. Сьогодні цивільний захист виконує не лише оборонні функції, але й активно сприяє запобіганню ризикам та зменшенню їх наслідків,

адаптуючись до сучасних викликів, включаючи військові дії, кліматичні зміни та техногенні загрози.

Гаман П.І зазначав, що: «функції, повноваження та відповідальність, які покладаються на державне управління у сфері цивільного захисту, специфічні, оскільки головною метою управлінських впливів є передусім своєчасне прогнозування, виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз (із залученням відповідних, спеціально створюваних сил і засобів), які одночасно стосуються інтересів кожної людини, суспільної групи, суспільства та держави, тому є першочерговою управлінською проблемою, розв'язання якої покладається на відповідну систему» [8]

Зрештою, управлінський вплив спрямовується на створення умов, які забезпечують сталий розвиток суспільства та реалізацію національних інтересів в усіх аспектах життєдіяльності держави. Ця система поєднує міжгалузеві та функціональні елементи державного управління, що разом впливають на його функції, форми, методи та інструменти в даній сфері

Як зазначали у своїй роботі Нижник Н. та Мосов С.: «...під поняттям управління цивільним захистом розуміють свідомий цілеспрямований вплив суб'єкта управління, у межах законодавства України, на потреби, інтереси і цінності особи, суспільства і держави, об'єктивні та суб'єктивні, природні, техногенні чинники, що впливають і на стан національної безпеки, з метою підвищення ефективності її функціонування для розв'язання завдань щодо забезпечення національної безпеки в цілому» [9].

У будь-якій системі управління можна виділити суб'єкт і об'єкт. Цивільний захист виступає об'єктом управління, а система забезпечення цивільного захисту формує структуру управління в цій сфері. Основним завданням є створення такої системи управління, яка дозволяє забезпечити цілеспрямований і свідомий вплив на деякі загрози та ризики. Забезпечення цивільного захисту, як одного з ключових умов життєдіяльності суспільства та окремих громадян, є важливою складовою державної політики та остаточних функцій держави.

На думку Андрєєва С.О.: «Механізми реалізації державної політики України у сфері цивільного захисту можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. У вузькому сенсі реалізація державної політики здійснюється через інтегрований механізм державного управління, який включає окремі складові, такі як економічний, організаційний, правовий та інші механізми. Цей підхід дозволяє ефективно впроваджувати державну політику в кожній конкретній сфері суспільного життя. Такий підхід дає змогу реалізувати визначений напрям політики держави у кожній окремій сфері суспільної діяльності» [10].

Ситник Г.П. відзначає: «...управління у сфері цивільного захисту можна визначити як особливий вид діяльності державних і недержавних суб'єктів з упорядкування системи забезпечення безпеки, забезпечення її оптимального функціонування і стійкого розвитку з організації управління системою національної безпеки. Тобто об'єктами цивільного захисту на законодавчому рівні визнаються: населення і територія; матеріальні та культурні цінності; довкілля» [11].

Відповідно до Конституції України, кожен громадянин має право на захист життя та здоров'я від наслідків аварій, катастроф, природних лих, застосування зброї, а також право вимагати від органів виконавчої влади, керівників підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності забезпечення реалізації цього права.

Правовий фундамент цивільного захисту складають Конституція України, Кодекс цивільного захисту, інші закони України, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою, а також нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів.

Цивільний захист – це система заходів (організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних тощо), які вживають центральні і місцеві органи виконавчої влади та підпорядковані їм сили, підприємства, установи та організації для запобігання та ліквідації НС, що

загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період.

Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів державної влади, що не входять до системи центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, встановлює права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також інших юридичних осіб.

Систему цивільного захисту в Україні забезпечують різні суб'єкти, які мають чітко визначені функції та завдання. До них належать центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також суб'єкти господарювання, серед яких підприємства, установи та організації.

Центральні органи виконавчої влади, такі як Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), координують діяльність у сфері цивільного захисту на державному рівні, розробляють стратегії, здійснюють моніторинг надзвичайних ситуацій та організовують реагування на них. Місцеві органи виконавчої влади виконують завдання, пов'язані з організацією заходів цивільного захисту на регіональному рівні, включаючи евакуацію, забезпечення укриттів та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій.

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні захисту громад на своїх територіях. Вони відповідають за планування заходів цивільного захисту, залучення ресурсів для їх виконання та взаємодію з іншими суб'єктами системи.

Суб'єкти господарювання, серед яких підприємства, установи та організації, незалежно від форми власності, зобов'язані забезпечувати безпечні

умови праці, дотримуватися вимог безпеки, проводити інструктажі та навчання персоналу з питань цивільного захисту. Також вони надають ресурси для реалізації заходів з попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Спільна діяльність цих суб'єктів створює ефективну систему цивільного захисту, здатну реагувати на сучасні виклики і забезпечувати безпеку громадян та територій (рис. 1.1).

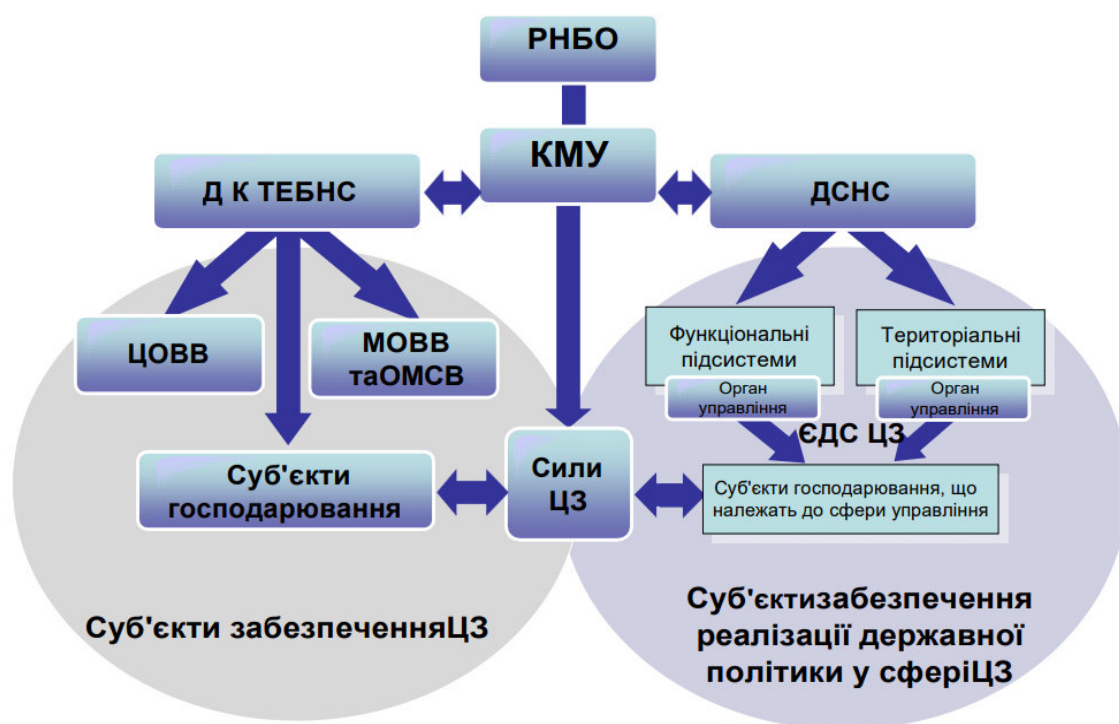

Рис.1.1. Організаційна структура органів управління та суб'єктів забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту

Вирішення проблем природно-техногенної безпеки України забезпечує проведення на державному рівні таких заходів:

- здійснення управління техногенними ризиками, що забезпечить стає, гарантоване зменшення кількості та наслідків НС техногенного і природного характеру;
- створення цілісної міжвідомчої системи моніторингу і налагодження державної служби прогнозування та попередження природних і техногенних НС;

- створення загальнодержавного реєстру потенційно небезпечних об'єктів і територій та механізмів їх моніторингу;
- підвищення ефективності роботи органів державного нагляду за станом і функціонуванням потенційно небезпечних виробництв;

Засобом розв'язання проблеми захисту від техногенних і природних НС є створення в Україні Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій, основне завдання якої – запобігати та реагувати на НС.

Запобігання виникненню НС передбачає підготовку та реалізацію заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінювання ступенів ризику, завчасне реагування на події, що становлять загрозу виникнення НС для запобігання лиху або пом'якшення його можливих наслідків.

Реагування на НС – це скоординовані дії підрозділів єдиної державної системи цивільного захисту щодо реалізації планів локалізації та ліквідації аварій (катастроф) для усунення загрози життю та здоров'ю людей, надання невідкладної допомоги потерпілим.

Цивільний захист здійснюється за такими принципами:

- гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;
- комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів

цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

- відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

- виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 затверджено «Положення про єдину державну систему цивільного захисту» [12].

Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ) є основним механізмом організації та координації дій у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Діюча в Україні система ЄДСЦЗ включає наступні елементи: суб'єкт управління (підсистеми) – органи державної влади, що здійснюють розробку та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту; об'єкт управління (підсистеми) – сфера цивільного захисту як система забезпечення безпеки життєдіяльності населення держави; управлінська діяльність (процеси) – організація суспільних відносин, що забезпечує прямі та зворотні зв'язки між суб'єктом та об'єктом управління. ЄДСЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту, єдина державна система цивільного захисту є сукупністю органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту (рис 1.2.) [12].

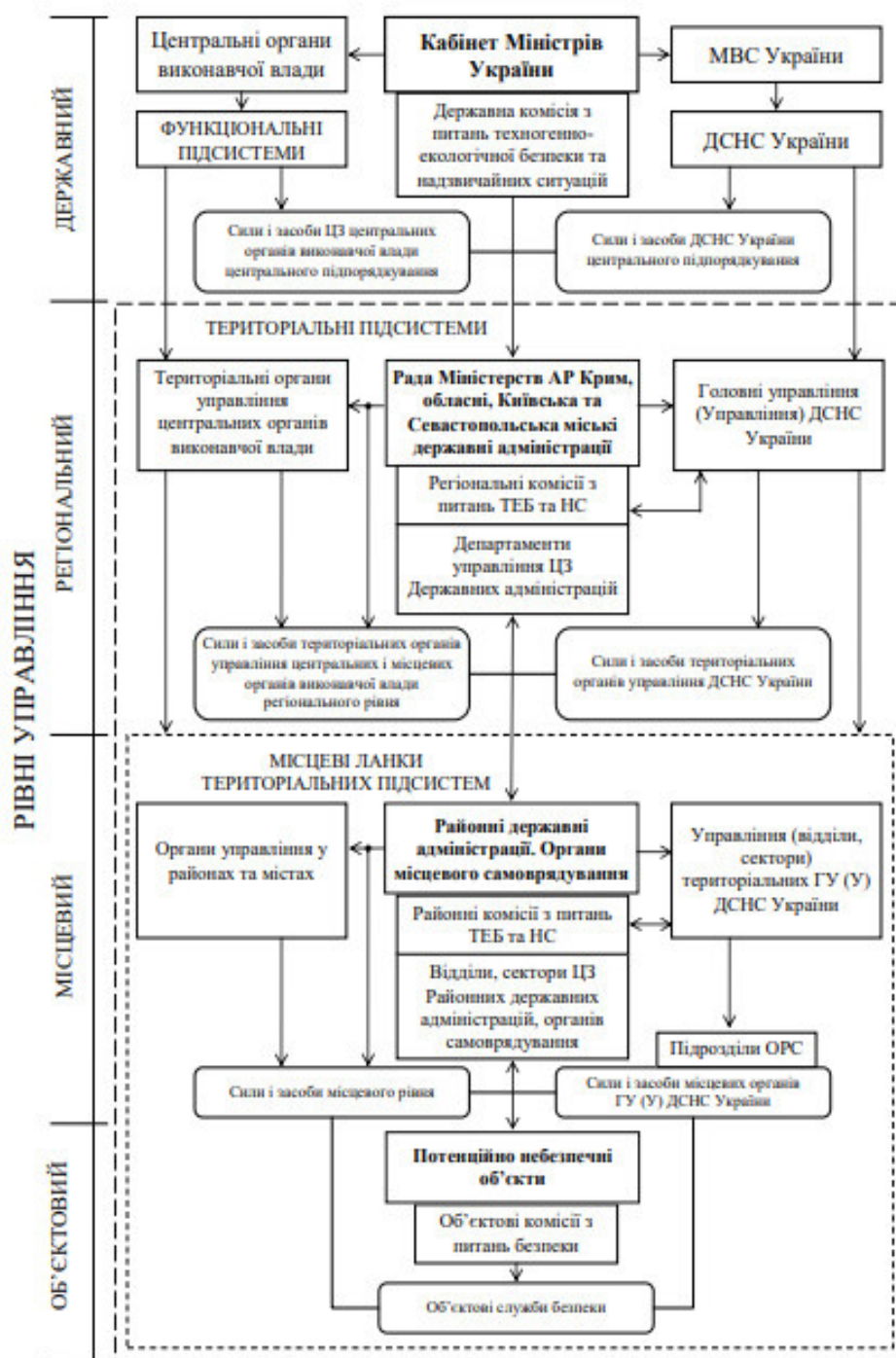

Рис. 1.2. Функціональна схема діючої в Україні Єдиної державної системи цивільного захисту

Основними завданнями ЄДС ЦЗ є:

- забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС;

- забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню НС;
- навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС;
- виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання НС;
- забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат;
- опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС;
- прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків НС, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;
- створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на НС;
- оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;
- захист населення у разі виникнення НС;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення;
- пом'якшення можливих наслідків НС у разі їх виникнення;
- здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;
- реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків НС, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій;
- інші завдання, визначені законом [4].

Важливим є розуміння того, що єдина державна система цивільного захисту є базовим елементом забезпечення національної стійкості [13].

Грунтуючись на [13], до внутрішніх загроз належать вразливості, що

сигналізують про наявність недоліків і вад, які можуть посилити піддатливість до негативних впливів ризиків, а також призвести до порушення сталого функціонування та системних збоїв. До зовнішніх належать загрози навколишнього оточення, зокрема у розрізі держави такими можна визнати зміну геополітичного ландшафту та збройну агресію іншої країни.

На думку Резнікової: «... уразливості держави та суспільства постають як результат низької ефективності органів державної влади, непослідовності й незавершеності реформ, системних вад розвитку тощо» [14]

Автори Білоконь А. І., Кравченко О. О. зазначають, що «... інтереси забезпечення безпеки і комплексний підхід до запобігання загроз надзвичайного характеру є одним з найбільш актуальних напрямків у діяльності сучасної держави, і вимагають однакового підходу в державному регулюванні питань безпеки. Тому основними цілями державного регулювання цивільного захисту є: підвищення ролі і значення цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки країни; створення системи безпеки країни від загроз і небезпек; забезпечення безпеки життєдіяльності населення; гуманізація суспільних відносин на основі соціальної спрямованості проведених заходів» [15].

Керівництво ЄДС ЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України. Безпосереднє керівництво діяльністю ЄДС ЦЗ здійснює Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі — ДСНС). ЄДС ЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок. Типові положення про функціональну і територіальну підсистеми затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ (далі — функціональні підсистеми) створюються центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері суспільного життя з метою захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС.

Безпосереднє керівництво діяльністю функціональної підсистеми здійснюється керівником органу чи суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему [4].

Положення про функціональні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються центральними органами виконавчої влади, що їх створили, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту. У разі якщо діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного міністра, зазначені положення затверджуються такими міністрами за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

До складу функціональних підсистем входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Відповідно до Положення про ЄДС ЦЗ центральні органи виконавчої влади створюють функціональні підсистеми [4]:

Мінагрополітики — підсистему захисту сільськогосподарських рослин і тварин (через Держветфітослужбу); підсистему охорони і захисту лісів (через Держлісагентство); підсистему запобігання і реагування на НС у сфері рибного господарства (через Держрибагентство);

МВС — підсистему забезпечення охорони громадського порядку і організації безпеки дорожнього руху;

Мінприроди — підсистему моніторингу навколишнього природного середовища; підсистему запобігання та ліквідації НС в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення (через ДАЗВ); підсистему протипаводкових заходів (через Держводагентство); підсистему спостереження, контролю, прогнозування геологічних і геофізичних процесів та забруднення підземних вод (через Держгеонадра);

Мінекономрозвитку — підсистему державного матеріального резерву (через Держрезерв);

Міненерговугілля — підсистему безпеки електроенергетичного та ядернопромислового комплексів; підсистему безпеки нафтогазового комплексу; підсистему безпеки вугільно промислового комплексу;

Мінінфраструктури — підсистему запобігання і реагування на загрозу або виникнення НС на залізничному транспорті; підсистему запобігання і реагування на загрозу або виникнення НС на морському і річковому транспорті в акваторії торговельних портів, організації пошуково-рятувальних робіт в акваторії Чорного та Азовського морів; підсистему запобігання і реагування на загрозу або виникнення НС у дорожньому господарстві (через Укравтодор);

Мінрегіон — підсистему безпеки у сфері експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства;

МОЗ — підсистему медичного, біологічного та психологічного захисту населення; підсистему забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення;

Мінпромполітики — підсистему запобігання НС і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості;

МОН — підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у НС (з питань безпеки життєдіяльності);

Міноборони — підсистему запобігання НС і ліквідації їх наслідків у підпорядкованих організаціях, на підвідомчих об'єктах і територіях;

Мінкультури — підсистему запобігання НС і ліквідації їх наслідків на об'єктах культури та захист об'єктів культурної спадщини, планування заходів щодо евакуації матеріальних цінностей, що належать до національної культурної спадщини;

ДСНС — підсистему реагування на НС, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

Держкомтелерадіо — підсистему інформування населення про загрозу та виникнення НС;

Держатомрегулювання — підсистему безпеки об'єктів ядерної енергетики.

Територіальні підсистеми ЄДС ЦЗ (далі — територіальні підсистеми) діють в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні [4].

Положення про територіальні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються відповідно Радою міністрів АР Крим чи місцевими державними адміністраціями за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Ланки територіальних підсистем створюються Радою міністрів АР Крим — у районах АР Крим; районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями — у районах, районах у містах Києві та Севастополі; ОМС — в обласних центрах, у містах обласного і районного значення.

Положення про ланку територіальної підсистеми затверджується органом, що її створив. Безпосереднє керівництво територіальною підсистемою, її ланкою покладається на посадову особу, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку.

До складу територіальних підсистем та їх ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

У складі ЄДС ЦЗ функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

Постійно діючими органами управління цивільного захисту, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є на державному рівні — Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють

функціональні підсистеми, та підрозділи з питань цивільного захисту у складі їх апаратів; на регіональному рівні — Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС; на місцевому рівні — районні, районні у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського АР Крим і міст обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС; на об'єктовому рівні — керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства [4].

Координаційними органами є на загальнодержавному рівні — Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та НС; на регіональному рівні — комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС АР Крим, областей, мм. Києва та Севастополя; на місцевому рівні — комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС районів, міст, районів у містах, селищ; на об'єктовому рівні — комісії з питань НС підприємств, установ та організацій. Діяльність зазначених комісій проводиться відповідно до положень про них.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної НС на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, діяльність яких проводиться відповідно до положень про такі комісії.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення НС функціонують на державному рівні: оперативно-чергова служба державного центру управління в НС ДСНС; оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі

їх утворення); на регіональному рівні: оперативно-чергові служби пунктів управління Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій; оперативно-чергові служби центрів управління в НС територіальних органів ДСНС; оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення); на місцевому рівні: чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад; оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення); на об'єктовому рівні — чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення) [4].

У разі виникнення НС до роботи центрів управління в НС залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та виконання функцій, передбачених на особливий період, використовується державна система пунктів управління [12].

Для управління ЄДС ЦЗ використовується телекомунікаційна мережа загального користування, телекомунікаційна мережа спеціального призначення та державна система урядового зв'язку.

До складу сил цивільного захисту ЄДС ЦЗ входять Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту; аварійно-рятувальні служби; формування цивільного захисту; спеціалізовані служби цивільного захисту; пожежно-рятувальні підрозділи (частини); добровільні формування цивільного захисту. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту функціонує в системі ДСНС.

Центральні органи виконавчої влади утворюють спеціалізовані служби цивільного захисту [4]:

Мінагрополітики — спеціалізовану службу із захисту сільськогосподарських тварин і рослин;

Міненерговугілля — спеціалізовану службу енергетики;

Мінрегіон — інженерну спеціалізовану службу та комунально-технічну спеціалізовану службу;

Мінекономрозвитку — спеціалізовану службу торгівлі та харчування;
Держрезерв — спеціалізовану службу матеріального забезпечення;

МОЗ — медичну спеціалізовану службу;

Мінінфраструктури — спеціалізовану службу транспортного забезпечення;

ДСНС разом з Адміністрацією Держспецзв'язку, Держкомтелерадіо — спеціалізовану службу зв'язку та оповіщення;

МВС — спеціалізовану службу охорони громадського порядку;

ДСНС — протипожежну спеціалізовану службу;

Мінпромполітики — технічну спеціалізовану службу.

До складу *сил цивільного захисту функціональних підсистем* входять спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби; об'єктові аварійно-рятувальні служби; об'єктові формування цивільного захисту; галузеві та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту; державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), що забезпечують відомчу пожежну охорону; добровільні формування цивільного захисту.

До складу *сил цивільного захисту територіальних підсистем* входять підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту; регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій; об'єктові та територіальні формування цивільного захисту; територіальні та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту; добровільні формування цивільного захисту.

Облік сил цивільного захисту на державному рівні ведеться ДСНС, а регіональному рівні — її територіальними органами.

Для ЄДС ЦЗ залежно від масштабу і особливостей НС, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території встановлюється один із таких режимів: повсякденного функціонування; підвищеної готовності; надзвичайної ситуації; надзвичайного стану [4;12].

В умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій ЄДС ЦЗ функціонує в режимі повсякденного функціонування.

Основними завданнями, що виконуються ЄДС ЦЗ у режимі повсякденного функціонування, є забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення НС на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів; забезпечення здійснення планування заходів цивільного захисту; здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів; розроблення і виконання цільових та науково-технічних програм запобігання виникненню НС і зменшення можливих втрат; здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню НС, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту; забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням; організація підготовки фахівців цивільного захисту, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення НС; створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню НС, ліквідації їх наслідків; організація та проведення моніторингу НС, визначення ризиків їх виникнення; підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення НС [4].

У разі загрози виникнення НС за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для ЄДС ЦЗ у повному обсязі або частково

для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим підвищеної готовності [4;12].

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для ЄДС ЦЗ режиму підвищеної готовності на державному рівні є загроза виникнення НС державного рівня; на регіональному рівні — загроза виникнення НС регіонального рівня; на місцевому рівні — загроза виникнення НС місцевого рівня [4].

Основними завданнями, що виконуються ЄДС ЦЗ у режимі підвищеної готовності, є здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС; формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації; посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на потенційно небезпечних об'єктах, території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, території, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення НС та їх масштабів; уточнення (у разі потреби) планів реагування на НС, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню; уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих НС; приведення у готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів [4].

У разі виникнення НС за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для ЄДС ЦЗ у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим надзвичайної ситуації [4;12].

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для ЄДС ЦЗ режиму надзвичайної ситуації на державному рівні є виникнення НС, що класифікується як ситуація державного рівня; на регіональному рівні — виникнення НС, що класифікується як ситуація

регіонального рівня; на місцевому рівні — виникнення НС, що класифікується як ситуація місцевого рівня [4].

Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації в Україні або в межах конкретної її території вводиться за рішенням Кабінету Міністрів України — на території усієї держави або її окремих регіонів; за рішенням Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій — на території відповідного регіону; за рішенням райдержадміністрацій та ОМС — на території відповідного району (міста) [4].

Рівень НС визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 [16].

Основними завданнями, що виконуються ЄДС ЦЗ у режимі надзвичайної ситуації, є здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації; призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС; визначення зони НС; здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення НС та масштабів можливих наслідків; організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів; організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення; організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів; організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків НС; здійснення безперервного контролю за розвитком НС та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях; інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток НС та заходи, що здійснюються [4].

Режим надзвичайного стану для ЄДС ЦЗ у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється у межах

території, на якій введено правовий режим надзвичайного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

У період дії надзвичайного стану ЄДС ЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

Основними завданнями, що виконуються ЄДС ЦЗ у режимі надзвичайного стану, є виконання завдань відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

В особливий період ЄДС ЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативно-правовими актами [4].

З моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях ЄДС ЦЗ переводиться у режим функціонування в умовах особливого періоду в повному обсязі або у межах відповідних регіонів.

Підготовка ЄДС ЦЗ до виконання завдань цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється завчасно у мирний час.

Переведення ЄДС ЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Виконання завдань цивільного захисту під час функціонування ЄДС ЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

Функціонування ЄДС ЦЗ та заходи цивільного захисту в особливий період здійснюються відповідно до планів цивільного захисту на особливий період. Для організації діяльності ЄДС ЦЗ Кабінетом Міністрів України розробляється план основних заходів цивільного захисту України на

відповідний рік, а для організації діяльності функціональних і територіальних підсистем, їх ланок центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів АР Крим, ОМС розробляються відповідні плани основних заходів цивільного захисту на відповідний рік [4].

Для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків НС центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів АР Крим, ОМС, суб'єктами господарювання із чисельністю працюючого персоналу більш як 50 осіб розробляються плани реагування на НС.

Заходи щодо забезпечення функціонування сил цивільного захисту під час цільової мобілізації здійснюються відповідно до плану проведення цільової мобілізації та Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" з урахуванням особливостей, визначених Кодексом.

З метою організації заходів щодо ліквідації наслідків НС на об'єктах підвищеної небезпеки розробляються плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на таких об'єктах.

З метою організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем, їх ланок під час ліквідації наслідків конкретних НС зазначеними органами та силами відпрацьовуються плани такої взаємодії.

Організаційно-методичне керівництво плануванням діяльності ЄДС ЦЗ здійснює ДСНС.

З метою забезпечення здійснення заходів в ЄДС ЦЗ щодо запобігання виникненню НС проводяться постійний моніторинг і прогнозування таких ситуацій. Для їх проведення створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування НС у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Організація оповіщення про загрозу або виникнення НС здійснюється відповідно до положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Оповіщення про загрозу або виникнення НС полягає у своєчасному доведенні відповідної інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання, що належать до ЄДС ЦЗ, та

населення і забезпечується шляхом здійснення заходів, визначених у статті 30 Кодексу.

Органи управління цивільного захисту здійснюють збір, підготовку, зберігання, оброблення, аналіз, передачу інформації з питань цивільного захисту та зобов'язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну та достовірну інформацію про загрозу виникнення та/або виникнення НС з визначенням меж їх поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них. Оприлюднення інформації про наслідки НС здійснюється відповідно до законодавства про інформацію. Інформування з питань цивільного захисту здійснюється за формами та у строки, встановлені ДСНС.

Керівництво проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у ЄДС ЦЗ під час ліквідації наслідків НС та управління силами цивільного захисту, що залучаються до таких робіт, здійснює керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який призначається та діє відповідно до статті 75 Кодексу.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС утворюється штаб з ліквідації її наслідків, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС. Рішення про утворення та ліквідацію такого штабу, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків НС. Основну частину робіт, пов'язаних з реагуванням на НС або усуненням загрози її виникнення, виконують сили цивільного захисту підприємства, установи чи організації, де виникла така ситуація, з наданням їм необхідної допомоги силами цивільного захисту адміністративно-територіальної одиниці, на території якої розташоване таке підприємство, установа чи організація, а також відповідними підрозділами ДСНС, Міноборони, МВС, МОЗ тощо [4].

До виконання зазначених робіт повинні залучатися насамперед сили цивільного захисту центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить об'єкт, на якому сталася аварія, що призвела до

виникнення НС, сили цивільного захисту ланки територіальної підсистеми чи територіальної підсистеми на відповідній території. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків НС здійснюється органами управління, яким підпорядковані такі сили відповідно до планів реагування на НС. У разі потреби до ліквідації наслідків НС за рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків НС залучаються додаткові сили цивільного захисту.

До робіт з ліквідації наслідків НС, які виконуються в ЄДС ЦЗ, можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення відповідно до Конституції і законів України.

До робіт із запобігання виникненню НС та ліквідації їх наслідків можуть залучатися на добровільних або договірних засадах громадські об'єднання за наявності в учасників, які залучаються до таких робіт, відповідного рівня підготовки у порядку, визначеному керівництвом такого об'єднання або керівником робіт з ліквідації наслідків НС.

Залучення сил цивільного захисту для надання допомоги іноземним державам здійснюється відповідно до законодавства. Сили цивільного захисту, крім добровільних формувань цивільного захисту, укомплектовуються персоналом (кадрами) та забезпечуються засобами цивільного захисту з урахуванням необхідності проведення робіт у автономному режимі протягом не менше трьох діб.

В ЄДС ЦЗ з метою своєчасного запобігання і ефективного реагування на НС організовується взаємодія з питань визначення органів управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків НС, склад і кількість сил (засобів) реагування на них; погодження порядку здійснення спільних дій сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання; організації управління спільними діями органів управління та сил цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням; всебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами

цивільного захисту, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами [4].

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку НС взаємодія організовується на загальнодержавному рівні — безпосередньо між органами управління та силами функціональних і територіальних підсистем; на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні — між територіальними органами центральних органів виконавчої влади, Радою міністрів АР Крим, місцевими органами виконавчої влади, їх силами, а також суб'єктами господарювання.

З метою запобігання виникненню НС, мінімізації їх можливих наслідків, організації узгодженого реагування сил цивільного захисту на небезпечні події та НС між оперативно-черговими (черговими, диспетчерськими) службами органів виконавчої влади всіх рівнів, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення) і оперативно-черговими службами ДСНС організовується обмін інформацією про загрозу або виникнення НС та хід ліквідації її наслідків у сфері відповідальності відповідної чергової служби.

Взаємодія під час здійснення заходів щодо запобігання виникненню НС та/або ліквідації їх наслідків організовується через спеціально призначені оперативні групи або представників відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів АР Крим, ОМС, які залучаються до здійснення таких заходів. Повноваження зазначених оперативних груп або представників визначаються відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів АР, ОМС [4].

Враховуючи зазначене вище, можна підсумувати, що держава створила механізм управління в сфері цивільного захисту — єдину державну систему цивільного захисту.

1.2. Теоретико-правові засади діяльності спеціалізованих служб цивільного захисту

Спеціалізовані служби цивільного захисту належать до сил цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту і призначені для забезпечення заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування при їх виникненні та ліквідації їх наслідків у мирний час та в особливий період.

Особливість цих служб полягає в тому, що вони здатні виконувати завдання у сфері цивільного захисту відповідної функціональної спрямованості в усіх режимах функціонування єдиної державної системи цивільного захисту і перебувати в постійній готовності до дій за призначенням. При ліквідації наслідків кожної надзвичайної ситуації неможливо обійтися без цих служб.

Спеціалізована служба цивільного захисту – підприємства, установи, організації, об'єднані для виконання завдань у сфері цивільного захисту відповідної функціональної спрямованості.

Спеціалізовані служби цивільного захисту утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення, що потребують залучення фахівців певної спеціальності, техніки і майна спеціального призначення.

Кодексом цивільного захисту України визначені спеціалізовані служби цивільного захисту:

- 1) енергетики;
- 2) захисту сільськогосподарських тварин і рослин;
- 3) інженерні;
- 4) комунально-технічні;
- 5) матеріального забезпечення;
- 6) медичні;
- 7) зв'язку і оповіщення;
- 8) протипожежні;
- 9) торгівлі та харчування;
- 10) технічні;

11) транспортного забезпечення;

12) охорони публічного (громадського) порядку.

Спеціалізовані служби цивільного захисту утворюються:

- галузеві;
- територіальні;
- об'єктові.

Галузеві спеціалізовані служби утворюються у системі центрального органу виконавчої влади шляхом зведення об'єктових підрозділів у відповідну галузеву спеціалізовану службу для проведення спеціальних робіт у визначених таким органом сферах.

Територіальні спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення відповідно в територіальних підсистемах єдиної державної системи цивільного захисту, їх ланках.

Територіальні спеціалізовані служби є місцевого та регіонального рівня.

Територіальні спеціалізовані служби місцевого рівня утворюються в районах районними держадміністраціями, в містах обласного значення, в об'єднаних територіальних громадах – органами місцевого самоврядування.

Територіальні спеціалізовані служби регіонального рівня утворюються в областях обласними держадміністраціями шляхом об'єднання територіальних спеціалізованих служб місцевого рівня (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Спеціалізовані служби ЦЗ

Територіальні спеціалізовані служби утворюються згідно з переліком територіальних спеціалізованих служб територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ, що утворюються органами управління і суб'єктами господарювання, затвердженим ДСНС. Такі служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту, їх забезпечення в територіальній підсистемі ЄДС ЦЗ та її ланках.

Об'єктові спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення на суб'єктах господарювання.

Об'єктові спеціалізовані служби утворюються керівником суб'єкта господарювання на суб'єкті з чисельністю працівників більше 50 осіб шляхом формування ланок, команд, груп.

Спеціалізована служба провадить свою діяльність відповідно до положення про службу, що затверджується органом, суб'єктом господарювання, який утворив таку службу.

Організаційну структуру спеціалізованих служб, кількість їх підрозділів визначають керівники органів влади, суб'єктів господарювання, які утворили такі служби, з урахуванням техногенно-екологічної та природної обстановки,

виробничих умов, функціонального призначення, обсягів виконання завдань із запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій у мирний час та особливий період, наявності та стану матеріально-технічної бази (рис.1.4.).

Типова структура територіальних спеціалізованих служб ЦЗ місцевого рівня

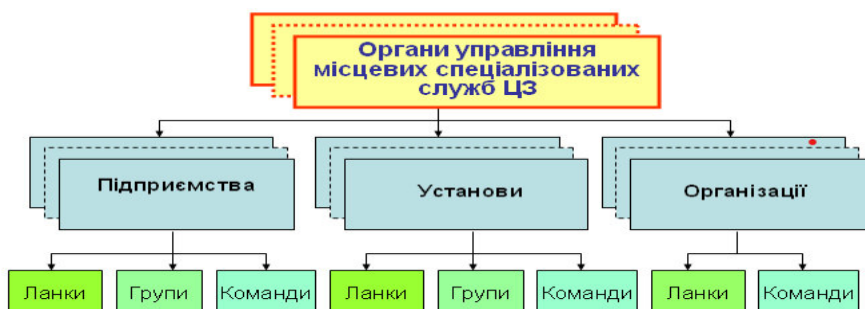

Рис. 1.4. Типова структура територіальних спеціалізованих служб ЦЗ місцевого рівня

Органом управління спеціалізованої служби є відповідний орган, визначений місцевим органом виконавчої влади, органом місцевого самоврядування, суб'єктом господарювання а також відповідний структурний підрозділ центрального органу виконавчої влади, який утворив таку службу (рис.1.5).

Типова структура регіональної спеціалізованої служби ЦЗ

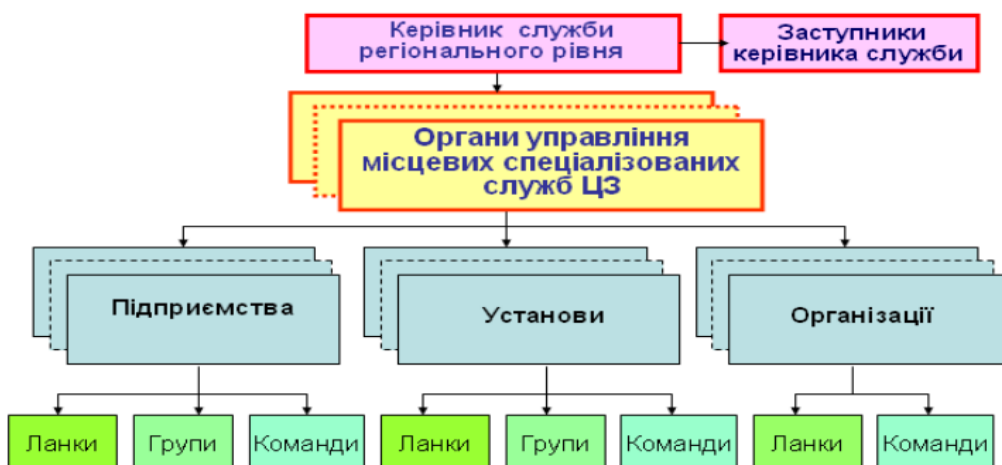

Рис.1.5 Типова структура регіональної спеціалізованої служби ЦЗ

Спеціалізовану службу очолює керівник відповідного органу управління такої служби. Свою діяльність спеціалізована служба провадить відповідно до положення про службу.

Положення про територіальні спеціалізовані служби ЦЗ затверджуються:

- регіонального рівня – керівником територіальної підсистеми;
- місцевого рівня – керівником ланки територіальної підсистеми.

Положення про територіальні спеціалізовані служби ЦЗ погоджуються:

- регіонального рівня – з управлінням ЦЗ облдержадміністрації;
- місцевого рівня – з підрозділом з питань ЦЗ держадміністрації в районі, ОМСВ у місті, ОТГ.

Облік працівників спеціалізованих служб, техніки та майна, якими такі служби комплектуються, ведеться завчасно відповідним органом управління спеціалізованої служби.

В особливий період спеціалізовані служби функціонують відповідно до Кодексу цивільного захисту з урахуванням особливостей, що визначаються Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативними актами.

Основні завдання спеціалізованих служб ЦЗ:

- участь у розробленні планів реагування на НС, планів ЦЗ на особливий період;
- здійснення заходів з переведення служби до функціонування в умовах НС та особливого періоду;
- організація та проведення навчання за програмою спеціальної підготовки фахівців певної спеціальності;
- підтримання у готовності техніки і майна спеціального призначення;
- організація взаємодії з органами управління та силами ЦЗ

функціональних і територіальних підсистем, їх ланок, які залучаються до ліквідації наслідків НС;

- створення та поповнення матеріальних та інших ресурсів спеціалізованих служб;

- підготовка пропозицій щодо проведення спеціальних робіт і заходів з ЦЗ та їх забезпечення під час ліквідації наслідків НС та управління підрозділами спеціалізованих служб, що залучаються до таких робіт і заходів.

1.3 Зарубіжний досвід реалізації державної політики у сфері цивільного захисту

Вивчення досвіду інших країн у сфері цивільного захисту є місцем кроку для вдосконалення системи управління цивільним захистом в Україні. Надзвичайні ситуації відбуваються в усіх країнах світу, та кожна держава прагне розвитку, зміцнення своїх позицій та забезпечення захисту від зовнішніх загроз.

Інформаційні джерела ДСНС зазначають: «Війна є одним з найсерйозніших загроз безпеки людини в усі періоди існування людської цивілізації. Загибель людей, руйнування інфраструктури, економічні потрясіння та інші негативних наслідки дають поштовх для зміни життєвих пріоритетів населення країни. Цивільна безпека в умовах воєнного стану – це стан захищеності життя, здоров'я та майна цивільного населення від техногенної катастрофи, негативних природних явищ, воєнних дій та їх наслідків, що забезпечується комплексом заходів спрямованих на попередження та зменшення ризиків ушкоджень людства та їх майна. Мета роботи» [18].

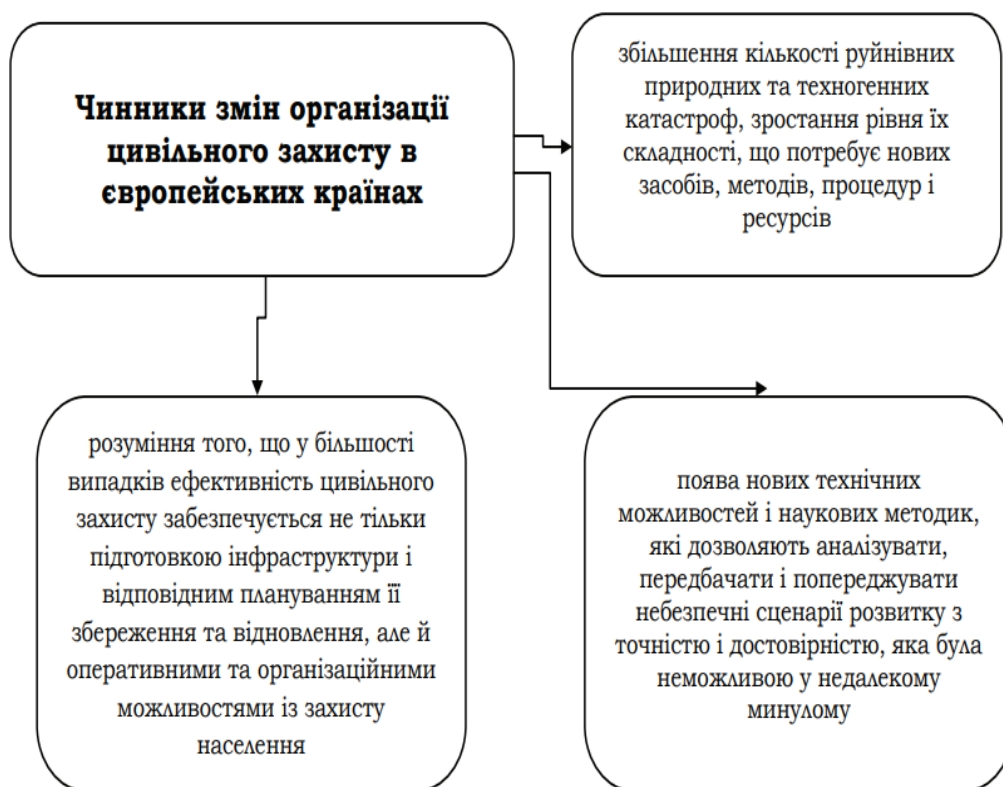

Рис.1.6. Чинники змін організації цивільного захисту в європейських країнах

Подскальна О.А. зазначає, що: «у багатьох зарубіжних державах цивільна безпека в умовах воєнного стану є одним із ключових напрямків державної політики. У кожній країні діє власна нормативно-правова база, що регулює цю сферу. Особливу увагу приділяють підготовці населення до надзвичайних ситуацій, таких як катастрофи різного характеру, воєнні конфлікти чи інші загрози. Для цього організовуються навчання з основ поведінки під час воєнного стану, надання першої медичної допомоги, ліквідації пожеж та інших важливих навичок. Хорошим прикладом є Ізраїль, де військова підготовка є обов'язковою як для чоловіків, так і для жінок. Значну роль у забезпеченні захисту громадян відіграє система цивільної оборони, яка включає мережу укриттів, пункти евакуації та інші об'єкти, спрямовані на захист населення від наслідків воєнних дій» [19]

Беляєва О.П. та Подскальна О.А. аналізують, що: «зарубіжний досвід дає можливість виділити ряд загальних тенденцій у розвитку системи цивільної безпеки в умовах воєнного стану. Однією з таких тенденцій є посилення уваги

до військової підготовки населення. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах воєнні дії можуть розпочатися раптово і в такому випадку населення буде потребувати швидкого та ефективного реагування на події задля збереження свого здоров'я та своїх близьких» [20].

Є й інші важливі напрямки, серед яких варто відзначити розвиток систем оповіщення та підготовку населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Наприклад, наслідки аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році та недостатня компетентність влади у їх подоланні яскраво демонструють, наскільки важливо мати ефективну систему реагування. Для порівняння, під час аварії на АЕС у Фукусімі в 2011 році японська влада продемонструвала організованість і злагодженість у діях. Завдяки швидкій мобілізації ресурсів та участі населення, яке діяло без паніки, вдалося оперативно ліквідувати наслідки катастрофи й відновити нормальне життя.

Програми навчання та підвищення рівня знань у сфері цивільної безпеки мають стати невід'ємною частиною процесу самоосвіти громадян. Це сприятиме формуванню культури безпеки та позитивно впливатиме на свідомість суспільства. Вивчення досвіду провідних країн світу, таких як Польща, Німеччина та Франція, може допомогти Україні вдосконалити власну систему цивільного захисту. У цих державах системи побудовані з акцентом на запобігання можливим надзвичайним ситуаціям. Адже завчасна підготовка та профілактика значно ефективніші та економічно вигідніші, ніж ліквідація наслідків катастроф.

У Польщі питання цивільного захисту реалізуються через низку структур, що входять до складу МВС. Серед них варто відзначити Державну пожежну службу (аналог ДСНС в Україні), Бюро з питань захисту населення та цивільної оборони, а також пошуково-рятувальні підрозділи, зокрема Департамент рятувальних операцій і цивільного захисту населення. Особливу роль у цій системі відіграють добровільні пожежні команди, які об'єднані у Спілку добровільних пожежних бригад Республіки Польща.

В умовах вторгнення РФ Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки населення. У Німеччині для координації дій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, установ і організацій у сфері захисту населення та територій під час надзвичайних ситуацій створено спеціалізований орган. У структурі федерального МВС функціонує Федеральне відомство захисту населення та допомоги при катастрофах, яке відповідає за організацію заходів цивільного захисту в межах системи національної безпеки.

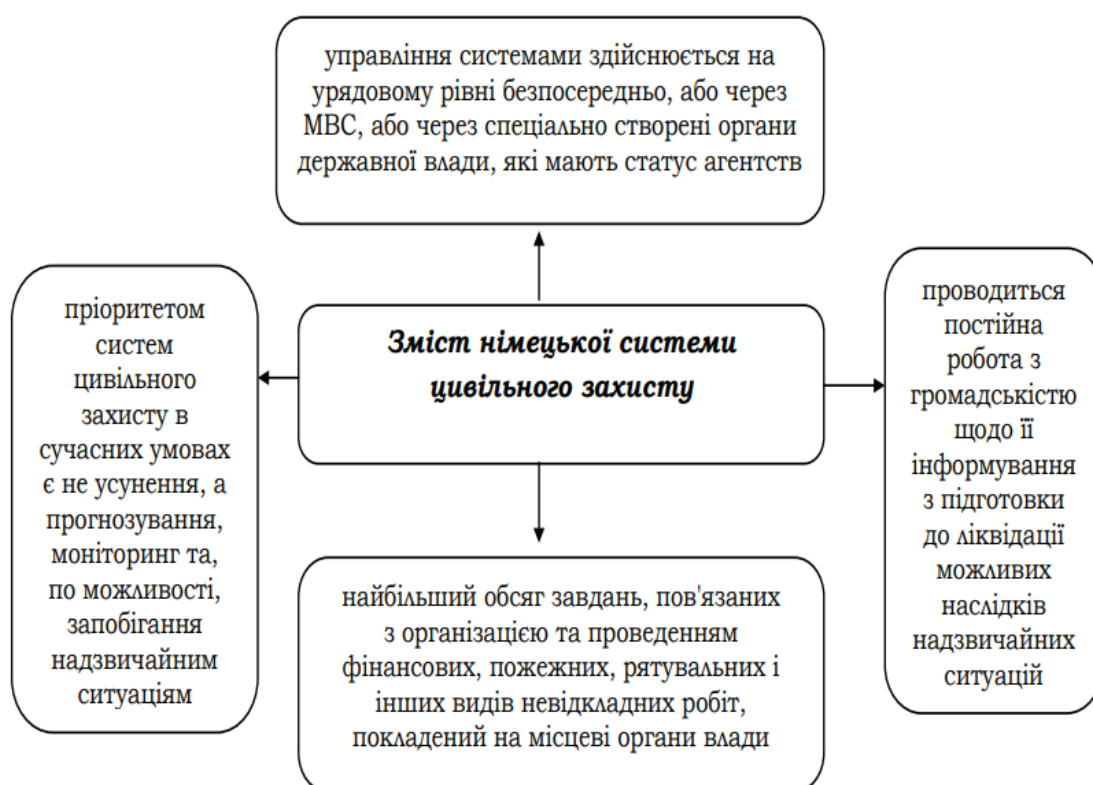

Рис.1.6. Зміст німецької системи цивільного захисту

За інформацією Сектору цивільної безпеки: «Система цивільного захисту у Франції, як і в Німеччині, є ключовим елементом національної безпеки. Її вважають важливою складовою поряд із військовою та економічною безпекою. Основними завданнями системи є запобігання надзвичайним ситуаціям, прогнозування можливих ризиків, розробка планів дій та інформування населення. Загальну координацію здійснює Міністерство внутрішніх справ, а безпосереднє управління покладено на Національне управління цивільного захисту. Формування цивільного захисту включають підрозділи аварійно-

рятувальної служби, навчально-мобілізаційні центри, мобільні колони для дій у надзвичайних умовах, спеціалізовані групи для прийому та розміщення евакуйованих, авіаційні підрозділи та служби розмінування [21].

Аналізуючи системи цивільного захисту країн Західної Європи, можна провести паралелі з державами-членами НАТО, такими як США, Канада та Нідерланди. Зокрема, у США функціонує єдиний номер для виклику екстрених служб — «911», який доступний на 99% території країни. Варто зауважити, що концепція універсального номера для екстрених ситуацій була розроблена в європейських країнах ще до впровадження аналогічної системи в США. Застосування цих напрацювань під час розвитку української системи цивільного захисту сприятиме підвищенню її ефективності як у мирний час, так і в умовах війни. Для більшості сучасних моделей цивільного захисту характерним є акцент на прогнозуванні, моніторингу та попередженні надзвичайних ситуацій, а не лише на ліквідації їх наслідків [22].

Зарубіжний досвід у сфері цивільного захисту демонструє важливість системної підготовки до надзвичайних ситуацій, ефективної координації між різними органами влади та активної участі громадян. У багатьох країнах, таких як Німеччина, Франція, Польща та Японія, цивільний захист є частиною національної безпеки, з акцентом на запобігання та мінімізацію наслідків катастроф. Ці країни застосовують сучасні технології для прогнозування ризиків, створюють централізовані органи управління та розробляють комплексні плани дій. Важливим аспектом є також залучення добровільних організацій, які доповнюють роботу офіційних служб.

Таким чином, держави-члени ЄС мають досить потужні й ефективні системи цивільного захисту з їх належною фінансовою та ресурсною підтримкою, що дає змогу захистити своє населення та території від надзвичайних ситуацій різного характеру. Проаналізований досвід формування та побудови систем механізмів державного управління у сфері цивільного захисту може бути корисним для нашої країни й дозволить підвищити ефективність служб цивільного захисту в мирний та воєнний час. Це особливо

актуально з огляду на вибір Україною стратегічного курсу на європейську інтеграцію.

Висновки до розділу 1.

У цьому розділі було розглянуто ключові аспекти державного управління у сфері цивільного захисту, теоретико-правові основи діяльності спеціалізованих служб, а також проаналізовано міжнародний досвід забезпечення цивільної захисту.

Результати аналізу дозволяють зробити такі висновки та запропонувати можливі шляхи вирішення виявлених проблем:

1. Система державного управління у сфері цивільного захисту здійснює потужний вплив на спрямованість, зміст та ефективність адміністративно-політичного, соціально-економічного та інших видів державного управління внаслідок стратегічного значення державноуправлінських рішень для суспільства та держави, особливо в умовах, коли стоїть досить гостро питання щодо нейтралізації загроз життєво важливим інтересам. Це означає, що функції системи виходять, наприклад, за межі адміністративно-політичної чи соціально-економічної сфери державного управління.

2. Система державного управління цивільним захистом – це сукупність взаємообумовлених, взаємодіючих органів державного управління та вищих посадових осіб держави, яка в межах чинного законодавства та із залученням наявного у її розпорядженні потенціалу держави (матеріального, фінансового, інтелектуального) здійснює розробку й реалізацію владних, регуляційних, координаційних, контрольних та нормативних державно-управлінських впливів (рішень) на об'єкти безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку вищезазначених об'єктів, передусім життєво важливим національним інтересам.

3. Аналіз ефективності діяльності ЄДСЦЗ виявив ряд причин, які знижують рівень виконання завдань цивільного захисту. Структура системи потребує вдосконалення, враховуючи реформи місцевого самоврядування та

організації влади. Функціональні підсистеми залишаються незавершеними у своїй структурній побудові, а також не забезпечені необхідними положеннями для ефективної діяльності. Деякі з підсистем дублюють функції органів державної влади, що ускладнює управління та робить їх фактично зайвими.

4. Управління процесами цивільного захисту також має низку проблем, зокрема недостатній статус ДСНС як координуючого органу, формальне створення більшості спеціалізованих служб, які не застосовуються на практиці, та дублювання функцій між органами влади. Перешкодами для розвитку системи залишаються недосконалість законодавчої бази, низький рівень професіоналізму кадрів та відсутність системного підходу до запобігання надзвичайним ситуаціям.

5. Для вдосконалення системи пропонується розробити та затвердити положення для функціональних підсистем, підвищити статус ДСНС як ключового органу у сфері цивільного захисту, передати частину її повноважень регіональним службам, впровадити ризик-орієнтоване планування та покращити розподіл повноважень між органами влади. Також необхідно модернізувати системи моніторингу та оповіщення, а підготовка кадрів має проводитися на основі сучасних програм.

6. Аналізуючи досвід зарубіжних країн встановлено, що стратегія попередження надзвичайних ситуацій характеризується принципово нижчими витратами порівняно з усуненням негативних наслідків катастрофи. Управління системами безпеки в більшості європейських країн здійснюється на урядовому рівні безпосередньо, або через МВС, де спеціально створені органи державної влади мають статус агентств, у розпорядженні органів управління цивільного захисту та використовують значні сили й засоби в боротьбі з катастрофою, укомплектовані професійними рятувальниками, які характеризуються високим ступенем підготовки. Зарубіжний досвід показує, що ефективна система цивільної безпеки, в умовах воєнного стану, може забезпечити захист населення від воєнних дій та їх наслідків. Для цього необхідно проводити постійну військово-патріотичну підготовку населення, розвивати систему

цивільної оборони та впроваджувати публічні заходи, спрямовані на підвищення рівня цивільної безпеки, що допоможе покращити ефективність цивільного захисту в Україні.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Проблема розподілу повноважень в діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану місцеві органи виконавчої влади зіштовхуються з унікальними викликами, які вимагають оперативних і результативних дій для забезпечення стабільності, безпеки та нормального функціонування суспільства. З початком військової агресії проти України їх роль значно зросла, адже саме ці органи стали ключовими ланками у координації взаємодії між державними структурами, військовими формуваннями та громадянами. У такій ситуації особливого значення набуває забезпечення ефективної роботи місцевих органів виконавчої влади.

За словами Коробкіна В.: «Війна, розв'язана РФ проти незалежної України, висвітлила низку проблемних питань у сфері цивільного захисту, що належать до повноважень місцевих державних (військових) адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Це і забезпечення ефективної діяльності, керівництво аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, забезпечення функціонування й модернізація територіальної та місцевих систем централізованого оповіщення, організація і керівництво проведенням ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та відновлювальних робіт, створення і використання матеріальних резервів, організація та проведення евакуаційних заходів, контроль за утриманням і станом готовності захисних та інших споруд для укриття населення тощо» [24]

Організація виконання цих та інших заходів ЦЗ покладена на підрозділи цивільного захисту, які утворюються у складі державних (військових) адміністрацій та у виконавчих органах міських, селищних та сільських рад.

Разом із тим на сьогодні немає окремих рекомендацій Кабінету Міністрів України для організаційно-управлінської структури органів місцевого самоврядування (далі – ОМС). Це призводить до того, що, посилаючись на обмеження місцевих бюджетів, сільські, селищні, міські голови під час внесення на розгляд відповідних рад пропозицій щодо структури виконавчих органів ОМС, їх штатів віддають перевагу фінансовим та правовим підрозділам, обмежуючи до мінімуму кількість фахівців із питань ЦЗ, не до кінця усвідомлюючи обсяги відповідних завдань у сфері цивільного захисту територіальної громади.

Пріоритетні напрями удосконалення державного управління у сфері ЦЗ на рівні територіальних громад у процесі реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні розглянув В. Костенко [25]. Г. Іванець та інші співавтори у [26;27] наголошували на оптимізації територіальних структур ЦЗ із урахуванням стану техногенно-природних загроз регіонів держави.

Як зазначається в статті Коробкіна: «Важливо нагадати, що відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування самі визначають власні штати [28] Кожен орган місцевого самоврядування може мати свою власну «унікальну» організаційну структуру, яка віддзеркалює її спосіб діяльності на рівні громади. Зважаючи на специфічність напряму діяльності підрозділу цивільного захисту, що створюється, доцільно також нагадати вимоги Європейської Хартії місцевого самоврядування (стала обов’язковим для України законодавчим актом з 01.01.1998) стосовно законодавства щодо формування організаційної структури та/або штатного розпису органів місцевого самоврядування. В ній визначено декілька засадничих постулатів, котрі впливають на спосіб діяльності органу місцевого самоврядування [24;28;29].

Варто зауважити, що до 2014 року в Україні питання функціонування військово-цивільних та військових адміністрацій не було предметом значного інтересу з боку науковців. Воно переважно розглядалося в контексті історичних

досліджень або аналізу зарубіжного досвіду. Ситуація суттєво змінилася після початку збройної агресії російської федерації в Криму та на Донбасі. Нові виклики виникли після повномасштабного вторгнення рф 24 лютого 2022 року, що призвело до створення обласних військових адміністрацій. У зв'язку з цим дослідження питань, пов'язаних із діяльністю органів публічної адміністрації військово-цивільного типу, набуло особливої актуальності.

Органи публічної адміністрації військово-цивільного характеру — це тимчасові державні органи з елементами військової організації управління, сформовані Указом Президента України як тимчасовий вимушений захід для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення на визначеній території України: в районі відсічі збройної агресії російської федерації, прифронтових та тилкових зонах. В умовах воєнного стану вони реалізують владу держави та здійснюють захист населення, території та цілісності держави за допомогою визначених завдань.

Запровадження правового режиму воєнного стану на всій території України 24 лютого 2022 року стало відповіддю на масштабну військову агресію проти країни. Це спричинило кардинальні зміни в механізмах функціонування держави, що вимагають ретельного аналізу як з теоретичного, так і з практичного погляду.

Відповідно до Указу Президента України №68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» створено Рівненську обласну військову адміністрацію, у зв'язку з цим Рівненська обласна державна адміністрація та голова адміністрації набув статусу відповідної військової адміністрації та начальника цієї військової адміністрації. Аналогічно були утворені на базі існуючих районних державних адміністрацій відповідні районні військові адміністрації Рівненської області.

Говорячи про особливості адміністративно-правового статусу військових адміністрацій, можна визначити наступне: такі органи військово-цивільного управління створюються та ліквідуються Президентом України за поданням відповідних обласних державних адміністрацій; передбачається залучення до їх

складу не тільки працівників, а й військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на відповідній публічній службі; фінансування військових адміністрацій здійснюється залежно від того, які повноваження виконуються – відповідно до коштів державного та місцевого бюджетів; підвійність у підпорядкуванні – щодо виконання функцій оборонного характеру підпорядковуються Генеральному штабу Збройних Сил України, з інших питань – Кабінету Міністрів України та відповідній військовій адміністрації вищого рівня.

Слід також зазначити, що розподіл повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в Україні залишається однією з ключових проблем у сфері публічного управління. Ця проблема має комплексний характер і стосується як правового регулювання, так і практичної реалізації. Недосконалість механізмів розподілу функцій, суперечності в законодавстві, а також недостатня координація між органами різного рівня створюють численні виклики для ефективного управління державою.

Основна складність полягає в чіткому визначенні та розмежуванні функцій між виконавчими органами державної влади та місцевими органами самоврядування. У багатьох випадках їхні повноваження перетинаються, що призводить до дублювання функцій або, навпаки, до ситуацій, коли певні важливі завдання залишаються поза увагою.

Крім того, проблема полягає у відсутності чітких механізмів контролю та відповідальності. У багатьох випадках немає ефективної системи моніторингу виконання рішень, прийнятих органами місцевого самоврядування. Це призводить до зловживань владою, неефективного використання ресурсів або невиконання стратегічних завдань. Водночас виконавчі органи державної влади також часто перевищують свої повноваження, втручаючись у діяльність місцевих рад і порушуючи принципи субсидіарності та децентралізації.

Варто звернути увагу на роль правового регулювання у вирішенні цих питань. Наявність суперечливих норм у законодавстві ускладнює роботу як місцевих рад, так і виконавчих органів. Наприклад, окремі закони можуть встановлювати різні підходи до визначення компетенцій або передбачати неоднакові процедури для виконання подібних завдань. Це породжує юридичну невизначеність і створює підґрунтя для конфліктів між різними рівнями влади.

Особливого значення проблема розподілу повноважень набуває в умовах воєнного стану. У таких ситуаціях функції органів місцевого самоврядування часто частково або повністю передаються військовим адміністраціям, які створюються для забезпечення обороноздатності держави, підтримання громадського порядку та оперативного управління територіями. Військові адміністрації отримують широкі повноваження, включаючи можливість втручатися в діяльність місцевих рад, координувати роботу Збройних сил України, правоохоронних органів і місцевих виконавчих структур. Це змінює баланс між різними рівнями влади, що може викликати як позитивні, так і негативні наслідки.

Серед позитивних аспектів функціонування військових адміністрацій можна виділити підвищення ефективності управління у кризових умовах, оперативність прийняття рішень та координацію зусиль різних органів влади. Проте такі зміни часто призводять до обмеження демократичних механізмів, зокрема до скорочення ролі місцевого самоврядування та громадян у прийнятті рішень. Крім того, виникають питання щодо прозорості роботи військових адміністрацій, дотримання прав людини та уникнення зловживань владою.

Одним із можливих рішень цієї проблеми є чітке законодавче закріплення компетенцій кожного рівня влади. Це допоможе уникнути дублювання функцій і забезпечить злагоджену роботу всієї системи управління. Також необхідно вдосконалити механізми фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Надання громадам більшої фінансової самостійності дозволить їм ефективніше реалізовувати свої завдання і зменшить залежність від державних дотацій.

Проблема розподілу повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування є складною й багатогранною, але її вирішення є критично важливим для забезпечення ефективного управління в Україні. Лише завдяки комплексному підходу, що поєднує вдосконалення законодавства, фінансової системи, моніторингу й контролю, а також професійного розвитку посадових осіб, можна досягти злагодженості й балансу в системі публічної влади. Це, у свою чергу, стане основою для сталого розвитку громад і держави загалом.

Ключовим об'єднуючим механізмом взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту виступає територіальна підсистема єдиної державної системи цивільного захисту.

Розпорядженням Рівненської обласної військової адміністрації 20 листопада 2023 р. № 591 затверджено Положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області.

Територіальна підсистема єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області (далі – територіальна підсистема) є складовою частиною єдиної державної системи цивільного захисту, яка створюється в Рівненській області і до якої входять ланки і субланки територіальної підсистеми, органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 року № 11 (зі змінами) терміни вживаються у значенні:

ланка територіальної підсистеми - складова частина територіальної підсистеми, яка створюється районними державними (військовими) адміністраціями у районах, і до якої входять субланки ланки територіальної підсистеми, органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту;

субланка - складова частина ланки територіальної підсистеми, яка утворюється виконавчими органами міських, селищних, сільських рад у територіальних громадах району, і до якої входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту;

територіальна підсистема - складова частина єдиної державної системи цивільного захисту, яка створюється в області, і до якої входять ланки територіальної підсистеми, органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Метою створення та функціонування територіальної підсистеми є здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у Рівненській області.

Завданнями територіальної підсистеми є:

1) забезпечення готовності органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації або небезпечні події;

2) організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій області від надзвичайних ситуацій;

3) планування заходів цивільного захисту;

4) організація та здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;

5) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;

6) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій або небезпечних подій;

7) проведення моніторингу і прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій та їх розвитку, визначення ризиків їх виникнення на території області, оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, а також

визначення на основі прогностичних даних обсягу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;

8) ліквідація медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій та епідемій, надання екстреної медичної допомоги постраждалим у зоні надзвичайної ситуації, здійснення заходів медичного забезпечення;

9) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;

10) організація і проведення підготовки керівного складу та фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту;

11) здійснення заходів щодо створення та використання наявного фонду захисних споруд цивільного захисту для укриття населення;

12) створення, збереження і раціональне використання резерву матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

13) забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;

14) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;

15) інші завдання, визначені законом.

Варто зазначити, що у Рівненській області організовано роботу субланок ланок та ланок територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі.

Всього створено та функціонує 4 ланки та 64 субланки ланок ТП ЄДС ЦЗ.

У Рівненській обласній військовій адміністрації та в усіх районних військових адміністраціях створено структурні підрозділи з питань цивільного захисту. Аналогічні підрозділи створено у 33 територіальних громадах, проте в порушення вимог Кодексу цивільного захисту не створено структурного

підрозділу з питань цивільного захисту у цих ТГ призначені окремі фахівці з питань цивільного захисту або обов'язки покладено на фахівців з іншого напрямку.

Безпосереднє керівництво здійснюють:

територіальною підсистемою - голова Рівненської обласної державної (військової) адміністрації;

ланкою територіальної підсистеми - голова відповідної районної державної (військової) адміністрації;

субланкою – голова відповідної міської, селищної та сільської рад.

До складу територіальної підсистеми та її ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання. Структуру територіальної підсистеми затверджено (рис.2.1.).

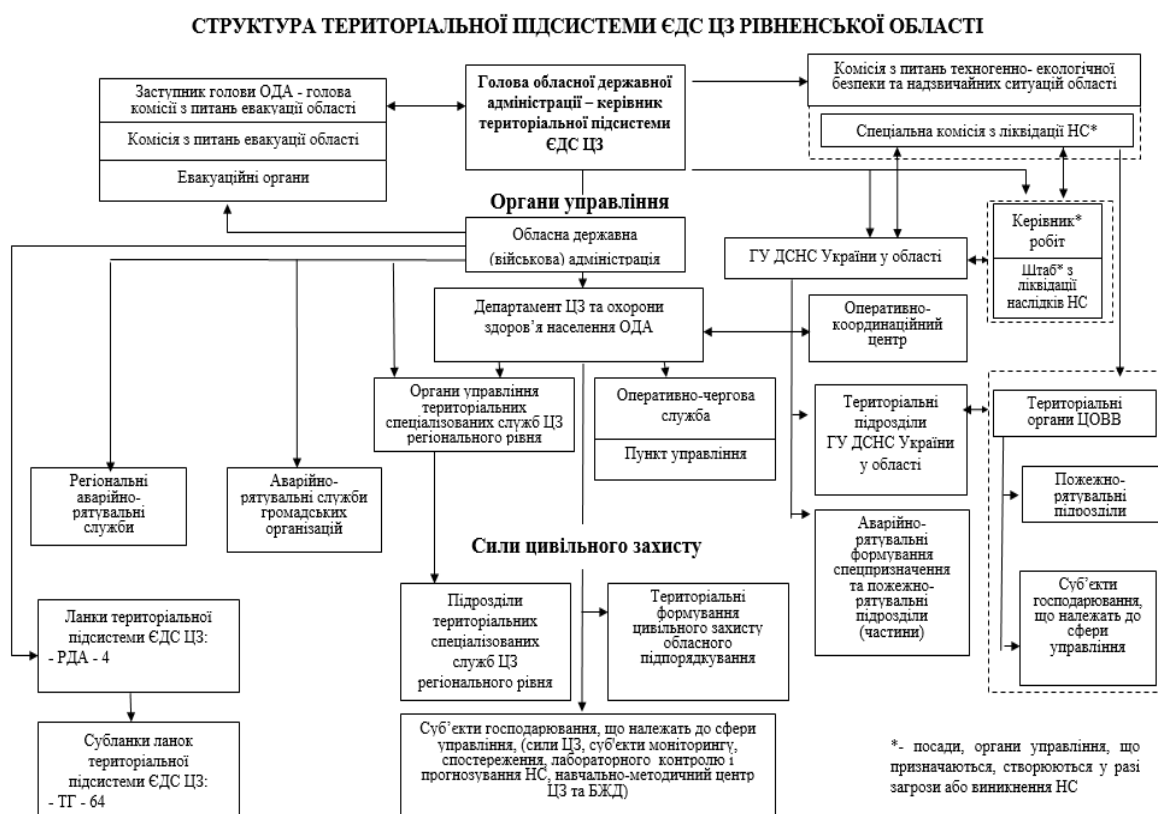

Рис 2.1. Структура територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ

Рівненської області

На структурні підрозділи обласної державної адміністрації та територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої

влади України в рамках територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області покладається виконання функцій.

Управління територіальною підсистемою здійснюють:

1) на обласному рівні - обласна державна (військова) адміністрація, департамент цивільного захисту та охорони здоров'я населення Рівненської обласної державної адміністрації, Головне управління ДСНС України у Рівненській області;

2) на місцевому рівні – районні державні (військові) адміністрації, виконавчі органи міських, селищних та сільських рад, підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, підрозділи Головного управління ДСНС України у Рівненській області;

3) на об'єктовому рівні – керівник суб'єкта господарювання, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) відповідно до законодавства.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування, координації дій органів управління та сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку у територіальній підсистемі функціонують:

1) на обласному рівні:

оперативно-чергова служба пункту управління обласної державної адміністрації;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання (у разі їх утворення);

оперативно-координаційний центр Головного управління ДСНС України у Рівненській області.

2) на місцевому рівні:

чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських, селищних, сільських рад;

пункти зв'язку підпорядкованих підрозділів Головного управління ДСНС України у Рівненській області;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (в яких вони створені);

3) на об'єктовому рівні – чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (в яких вони створені).

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до організації заходів з ліквідації їх наслідків залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Для координації діяльності районних державних (військових) адміністрацій, міських, селищних та сільських рад, суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту функціонують:

на обласному рівні – регіональна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Рівненської області;

на місцевому рівні – місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій райдержадміністрацій, виконавчих комітетів міських, селищних та сільських рад;

на об'єктовому рівні – комісії з питань надзвичайних ситуацій суб'єктів господарювання.

Зазначені комісії провадять діяльність відповідно до положень про них.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної надзвичайної ситуації на обласному, місцевому та об'єктовому рівнях у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Рішення про утворення такої комісії приймає відповідно керівник територіальної підсистеми, її ланки та субланки або суб'єкта господарювання у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного рівня.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації організацію заходів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Відповідно до вищезазначеного, розпорядженням Рівненської ОДА від 04 липня 2016 р. № 396 створено комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Рівненської області, затверджено Положення про неї та посадовий склад.

До складу сил цивільного захисту територіальної підсистеми входять: підрозділи (частини) Головного управління ДСНС України у Рівненській області;

обласні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій;

об'єктові та територіальні формування цивільного захисту;

об'єктові та територіальні спеціалізовані служби цивільного захисту;

добровільні формування цивільного захисту.

До складу територіальних спеціалізованих служб цивільного захисту територіальної підсистеми входять органи управління, суб'єкти господарювання. Спеціалізовані служби проводять свою діяльність відповідно до положення про службу, що затверджується органом, суб'єктом господарювання, який утворив таку службу.

Аналогічні спеціалізовані служби утворені у всіх районних військових адміністраціях та територіальних громадах області. Діяльність спеціалізованих служб цивільного захисту місцевого рівня ведеться відповідно до встановлених вимог.

Облік сил цивільного захисту територіальної підсистеми здійснює Головне управління ДСНС України у Рівненській області.

В області створено та функціонує 9 аварійно-рятувальних служб: 7 державних (Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управління, 2 ДПРЗ, 3 ДПРЗ, 4 ДПРЗ, 5 ДПРЗ, 6 ДПРЗ, 7 ДПРЗ), 1 комунальна (Рівненська обласна комунальна аварійно-рятувальна служба на водних об'єктах) та 1 об'єктова (Аварійно-рятувальний загін ПрАТ «Рівнеазот»). Всі

аварійно-рятувальні служби області атестовано на право проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Режими функціонування територіальної підсистеми встановлюються відповідно до статей 11 - 15 Кодексу цивільного захисту України.

Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації для територіальної підсистеми встановлюється:

за рішенням Кабінету Міністрів України - для єдиної державної системи цивільного захисту в повному обсязі або частково для кількох окремих її територіальних підсистем;

за рішенням Рівненської обласної державної (військової) адміністрації - для територіальної підсистеми в повному обсязі або частково для кількох окремих її складових (ланок територіальної підсистеми);

за рішеннями районних державних (військових) адміністрацій - для відповідної ланки територіальної підсистеми в повному обсязі або частково для кількох окремих її субланок;

за рішеннями виконавчих органів міських, селищних та сільських рад - для відповідної субланки ланки територіальної підсистеми.

Заходи з реалізації режимів функціонування та основні завдання, що виконуються територіальною підсистемою визначаються відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 року № 11 (із змінами), зокрема:

1) у режимі повсякденного функціонування:

забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;

забезпечення здійснення планування заходів цивільного захисту;

здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів;
розроблення і виконання цільових програм запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і зменшення можливих втрат;

здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту;

забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням;

організація підготовки фахівців цивільного захисту, підготовки керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків;

організація та проведення моніторингу надзвичайних ситуацій, визначення ризиків їх виникнення;

підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

2) у режимі підвищеної готовності:

здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про загрозу виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії у можливій зоні надзвичайної ситуації;

формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації;

посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на об'єктах підвищеної небезпеки, територією об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, територією, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, а також

здійснення постійного прогнозування можливості виникнення надзвичайних ситуацій та їх масштабів;

уточнення (у разі потреби) планів реагування на надзвичайні ситуації, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню;

уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих надзвичайних ситуацій;

приведення у готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів;

3) у режимі надзвичайної ситуації:

здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії в умовах такої ситуації;

призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

визначення зони надзвичайної ситуації;

здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;

організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів;

організація і здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;

організація і здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;

організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;

здійснення безперервного контролю за розвитком надзвичайної ситуації та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;

інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток надзвичайної ситуації та заходи, що здійснюються;

4) у режимі надзвичайного стану – виконання завдань відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Додатковими завданнями територіальної підсистеми у відбудовний період є:

проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій;

ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження;

вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення;

визначення пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій;

залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги.

Переведення територіальної підсистеми у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Територіальна підсистема, її ланки та субланки провадять свою діяльність відповідно до планів основних заходів цивільного захисту на рік.

Функціонування територіальної підсистеми, її ланок та субланок, в особливий період здійснюється відповідно до планів цивільного захисту на особливий період.

Розпорядженням голови Рівненської ОВА від 24 лютого 2022 р. № 114 «Про введення в дію Плану цивільного захисту на особливий період» введено в дію план цивільного захисту Рівненської області на особливий період та встановлено ступінь готовності «ПОВНА ГОТОВНІСТЬ».

Для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій обласною та районними державними адміністраціями, міськими, селищними та

сільськими радами, суб'єктами господарювання із чисельністю працюючого персоналу більш як 50 осіб розробляються плани реагування на надзвичайні ситуації.

Суб'єктами господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше розробляється та затверджується інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій.

На об'єктах підвищеної небезпеки розробляються плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на таких об'єктах.

З метою організації взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту територіальної підсистеми, її ланок та субланок під час ліквідації наслідків конкретних надзвичайних ситуацій зазначеними органами та силами відпрацьовуються плани взаємодії.

Організаційно-методичне керівництво плануванням діяльності територіальної підсистеми здійснює Головне управління ДСНС України у Рівненській області та департамент цивільного захисту та охорони здоров'я населення облдержадміністрації.

Порядок функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, перелік установ та організацій, які належать до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю і прогнозування надзвичайних ситуацій, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкти моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях визначаються обласною та районними державними адміністраціями, міськими, селищними та сільськими радами, суб'єктами господарювання.

Розпорядженням начальника ОВА від 18.10.2022 № 330 «Про мережу спостереження та лабораторного контролю Рівненської області» затверджено:

- положення про мережу спостереження та лабораторного контролю Рівненської області;

- перелік підприємств, установ та організацій, що входять до складу мережі спостереження та лабораторного контролю Рівненської області;
- режими радіаційного захисту (у т.ч. укриття населення у захисних спорудах ЦЗ, використання засобів індивідуального захисту, евакуація людей, йодна профілактика).

Прийнято наказ начальника ОВА від 03.03.2022 року № 11 «Про заходи радіаційного захисту у зонах спостереження Рівненської та Хмельницької АЕС».

Відповідно до розпорядження начальника ОВА від 18.10.2022 № 330 «Про мережу спостереження та лабораторного контролю Рівненської області» департаментом цивільного захисту та охорони здоров'я населення ОВА узагальнено надані РВА інформації та сформовано перелік диспетчерських служб, постів радіаційного та хімічного спостереження, лабораторій, розрахунково-аналітичних груп області.

Також відповідно до наказу Департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення ОВА від 22.12.2022 № 736 затверджено Положення про розрахунково-аналітичну групу Рівненської області та її склад.

Організація оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій здійснюється відповідно до Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організацію зв'язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733 (із змінами) та прийнятих відповідних до нього актів.

У порушення вимог Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733, у всіх місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування не організовані заходи щодо інформування населення органами управління цивільного захисту про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх

класифікації, меж поширення і наслідків, про способи та методи захисту від них осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями.

Безпосереднє керівництво проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт в територіальній підсистемі під час виникнення будь-якої надзвичайної ситуації та управління силами цивільного захисту, що залучаються до таких робіт, здійснює керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який діє відповідно до статті 75 Кодексу цивільного захисту України.

Залежно від рівня надзвичайної ситуації керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається:

перший заступник або один із заступників голови Рівненської обласної державної адміністрації – у разі виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня;

один із заступників голови районної державної адміністрації – у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня на території району;

один із заступників міського, селищного та сільських голів – у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня на території громади;

керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків – у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного об'єктового рівня.

До прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник підрозділу ГУ ДСНС у Рівненській області), який прибув до зони надзвичайної ситуації першим. Якщо надзвичайна ситуація трапилася на об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації її наслідків, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Рішення про утворення, ліквідацію такого штабу та його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Організація, залучення відповідних сил та засобів до робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, призначення керівника таких робіт здійснюються відповідно до Кодексу цивільного захисту України, Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 року № 11 (із змінами) та інших нормативно-правових актів.

Основну частину робіт, пов'язаних з реагуванням на надзвичайну ситуацію або усуненням загрози її виникнення, виконують сили цивільного захисту підприємства, установи чи організації, де виникла така ситуація, з наданням їм необхідної допомоги силами цивільного захисту адміністративно-територіальної одиниці, на території якої розташоване таке підприємство, установа чи організація, а також відповідними підрозділами Головного управління ДСНС України у Рівненській області, Міноборони, Головного управління Національної поліції в Рівненській області, департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я облдержадміністрації, тощо.

До виконання зазначених робіт насамперед залучаються сили цивільного захисту центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить об'єкт, на якому сталася аварія, що призвела до виникнення надзвичайної ситуації, сили цивільного захисту ланки та/або субланки територіальної підсистеми.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі

виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії.

У разі потреби до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій за рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації залучаються додаткові сили цивільного захисту.

Залучення сил цивільного захисту до проведення заходів цивільного захисту в особливий період, у тому числі у воєнний час, здійснюється згідно з планами цивільного захисту на особливий період.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться відповідно до порядку, що визначається інструкціями, правилами, статутами, іншими нормативно-правовими актами та нормативними документами щодо дій у надзвичайних ситуаціях.

Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, воєнних дій (або застосування засобів ураження) чи терористичних актів, проведення відновлювальних робіт, надання гуманітарної допомоги цивільному населенню відповідно до закону можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, утворені відповідно до законів України.

До робіт із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків можуть залучатися на добровільних або договірних засадах громадські об'єднання за наявності в учасників, які залучаються до таких робіт, відповідного рівня підготовки у порядку, визначеному керівництвом такого об'єднання або керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

З метою організації заходів із запобігання виникнення пожеж та їх гасіння, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та небезпечних подій, забезпечення ефективної роботи з організації та забезпечення пожежної безпеки на території Рівненської області створено та функціонує 57 підрозділів місцевої пожежної охорони та 29 добровільної пожежної охорони.

За розрахунками, згідно методичних рекомендацій ДСНС (доїзд до місця виникнення надзвичайної події до 20 хв), необхідно додатково утворити ще 30

підрозділи місцевої (добровільної) пожежної охорони у населених пунктах Рівненської області, зокрема у Вараському районі – 3, Дубенському районі – 11, Рівненському районі – 8, Сарненському районі – 8. На території області, станом на сьогодні, без нормативного доїзду перебуває 133 населених пунктів.

Сили цивільного захисту, крім добровільних формувань цивільного захисту, укомплектовуються та забезпечуються органами управління цивільного захисту, що їх утворили, з урахуванням необхідності проведення робіт, пов'язаних з реагуванням на надзвичайну ситуацію або запобіганням її виникненню в автономному режимі протягом не менше трьох діб.

У територіальній підсистемі, її ланках та субланках з метою своєчасного запобігання і ефективного реагування на надзвичайні ситуації організовується взаємодія з питань:

визначення органів управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, склад і кількість сил (засобів) реагування на них;

погодження порядку здійснення спільних дій сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;

організації управління спільними діями органів управління та сил цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням;

усебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами цивільного захисту, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами.

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку надзвичайної ситуації взаємодія організовується на обласному, місцевому та об'єктовому рівнях між територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, їх силами, а також суб'єктами господарювання.

З метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, мінімізації їх можливих наслідків, організації узгодженого реагування сил цивільного захисту на небезпечні події та надзвичайні ситуації між оперативно-черговими (черговими, диспетчерськими) службами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій і оперативно-координаційним центром Головного управління ДСНС України у Рівненській області організовується обмін інформацією про загрозу або виникнення небезпечної події, надзвичайної ситуації та хід ліквідації її наслідків у сфері відповідальності відповідної чергової служби.

Взаємодія під час здійснення заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та під час ліквідації їх наслідків організовується через спеціально призначені оперативні групи або представників відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які залучаються до здійснення таких заходів. Повноваження зазначених оперативних груп або представників визначаються відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

Підготовка органів управління та сил цивільного захисту територіальної підсистеми, її ланок та субланок організовується та здійснюється відповідно до планів цивільного захисту на рік.

Основна увага у ході підготовки зосереджується на проведенні командно-штабних навчань (тренувань) з виконанням практичних заходів щодо реагування на можливі надзвичайні ситуації, виникнення яких є ймовірними на території регіону (територіальних громад).

Підготовка працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, працівників суб'єктів господарювання до дій у надзвичайних ситуаціях, організовується та проводиться на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються обласною,

районними державними (військовими) адміністраціями, міськими, селищними та сільськими радами.

Підготовка працівників територіальних спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту проводиться за Типовою програмою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, яка затверджена розпорядженням Рівненської ОВА від 22 липня 2024 р. № 380 «Про затвердження Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення Рівненської області до дій у надзвичайних ситуаціях на 2024-2025 роки».

Організація та здійснення навчання населення області здійснюється згідно Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення Рівненської області до дій у надзвичайних ситуаціях на 2024-2025 роки, затверджених розпорядженням Рівненської ОВА від 22 липня 2024 р. № 380. Розпорядженням Рівненської ОВА затверджені Організаційно-методичні вказівки з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2024-2025 роки.

У відповідності до розпорядження голови Рівненської ОДА від 21 лютого 2019 р. № 150 «Про Примірне положення про консультативний пункт з питань цивільного захисту» в області виконавчими органами сільських, селищних, міських рад створено 272 консультативних пунктів з питань цивільного захисту та розроблена документація щодо організації їх діяльності.

Для проведення інформаційно-просвітницької роботи з населенням за місцем проживання консультативні пункти обладнані інформаційно-довідковими куточками з питань цивільного захисту, які знаходяться у приміщеннях загального користування, розроблена документація, особи, відповідальні за роботу консультативного пункту пройшли функціональне навчання у НМЦ ЦЗ та БЖД (у 2019 році – 119 осіб, у 2020 році – 119 осіб, у 2021 році – 125 осіб, у 2022 році – 132 особи, у 2023 році – 130 осіб, у 2024 році – 120 осіб).

2.2. Спеціалізована служба оповіщення та збору інформації як особлива складова взаємодії органів управління та сил цивільного захисту

На території Рівненської області існує ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру всіх рівнів в умовах мирного періоду, а в умовах воєнного стану ця ймовірність збільшується в рази.

Враховуючи розташування на території області та в безпосередній близькості від неї - Рівненської та Хмельницької АЕС, прогресуючого фізичного та морального зносу основних фондів практично всіх суб'єктів господарювання, застарілості і недосконалості технології виробництва, обмеженого фінансування заходів безпеки, зниження загального рівня дотримання правил (заходів) безпеки, технологічної, виробничої та трудової дисципліни, непередбачуваності виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру, Рівненщина оцінюється як область із середнім рівнем небезпеки, серед областей України.

Наслідки надзвичайних ситуацій системно порушують нормальні умови життєдіяльності населення області, створює значні зони впливу вторинних факторів НС і потребує постійної готовності органів управління і сил цивільного захисту всіх рівнів до реагування (виконання завдань за призначенням), скоординованого застосування та взаємодії різноманітних сил цивільного захисту з метою ліквідації наслідків НС, проведення широкомасштабних заходів щодо захисту населення, зокрема можливого проведення значного обсягу евакуаційних заходів, та життєзабезпечення постраждалого населення.

Враховуючи вищезазначене, спеціалізована служба зв'язку та оповіщення є ключовим елементом системи цивільного захисту, що забезпечує своєчасну передачу інформації про загрози та організацію дій у надзвичайних ситуаціях.

Відповідно до Положення про спеціалізовану службу ЦЗ зв'язку та оповіщення Рівненської області, правовою підставою для утворення

спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту є вимоги Кодексу цивільного захисту України, постанов Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту», від 08.08.2015 № 469 «Про затвердження Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту», розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2023 № 591 «Про затвердження Положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області» (зі змінами)» [31].

Спеціалізована служба зв'язку і оповіщення цивільного захисту області - це сукупність позаштатних організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, яка створюється для забезпечення виконання комплексу заходів цивільного захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій та проведення спеціальних робіт, пов'язаних зі спеціалізацією служби.

Спеціалізована служба зв'язку і оповіщення цивільного захисту області входить до складу сил цивільного захисту територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області.

Враховуючи розпорядження Рівненської ОВА від 24 лютого 2022 р. № 114 «Про введення в дію Плану цивільного захисту на особливий період» введено в дію план цивільного захисту Рівненської області на особливий період та встановлено ступінь готовності «ПОВНА ГОТОВНІСТЬ» [32], діяльність спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області здійснюється в особливий період - відповідно до Плану цивільного захисту Рівненської області на особливий період, тоді як у мирний час - відповідно до Плану реагування на надзвичайні ситуації Рівненської області на рік.

Спеціалізована служба зв'язку і оповіщення цивільного захисту області залучається до дій відповідно до свого призначення, завдань і термінів готовності.

При виконанні завдань спеціалізована служба зв'язку і оповіщення цивільного захисту області підпорядковується голові обласної державної

адміністрації – начальнику обласної військової адміністрації.

Відповідно до п. 8 «Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту» (постанова КМУ від 08.08.2015 № 469), основними (загальними) завданнями спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області є:

організація взаємодії з центрами управління операторів телекомунікацій;

організація та здійснення заходів щодо забезпечення стійкого функціонування технічних засобів автоматизованих систем централізованого оповіщення відповідних рівнів;

здійснення оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, суб'єктів господарювання, що розташовані в прогнозованій зоні ураження або братимуть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також населення, яке проживає в прогнозованій зоні ураження, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

забезпечує функціонування у населених пунктах і місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для висвітлення інформації з питань цивільного захисту;

визначає шкоду, заподіяну технічним засобам оповіщення внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій, потребу в матеріальних ресурсах, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також повного відновлення пошкоджених технічних засобів оповіщення;

організовує і проводить аварійно-відновлювальні роботи на пошкоджених технічних засобах оповіщення;

забезпечує зв'язком сили цивільного захисту під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

забезпечує надійним зв'язком органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи управління і сили цивільного захисту в умовах надзвичайних ситуацій;

забезпечує своєчасне оповіщення керівного складу органів управління

цивільного захисту і населення області про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та інформування про розвиток і хід ліквідації їх наслідків;

здійснює першочергове забезпечення органів управління цивільного захисту всіх рівнів каналами і засобами зв'язку у разі здійснення ними заходів щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації;

забезпечує готовність органів управління, сил і засобів служби до виконання завдань із запобігання, оперативного реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, їх участі (у межах тактико-технічних можливостей) у проведенні аварійно-відновних та інших невідкладних робіт і районах виникнення надзвичайних ситуацій, а також забезпечення захисту особового складу служби під час виконання завдань [31].

Спеціалізована служба зв'язку і оповіщення цивільного захисту Рівненської області відповідно до Положення [31] виконує покладені на неї завдання забезпечує утримання в постійній готовності до використання апаратуру та інші технічні засоби систем централізованого оповіщення і зв'язку на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях в усіх режимах функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту, включаючи терміновий ремонт чи заміну пошкоджених телекомунікаційних засобів, забезпечення експлуатаційно-технічного обслуговування засобів зв'язку і оповіщення;

забезпечує технічну можливість позачергової передачі повідомлень та рекомендацій населенню щодо дій та правил поведінки в умовах загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій, надання органам управління у справах цивільного захисту необхідного ефірного часу для проведення просвітницької роботи з питань безпеки життєдіяльності населення;

здійснює координацію дій структурних підрозділів служби по забезпеченню надійним зв'язком органів управління і сил цивільного захисту у разі здійснення ними заходів щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, реалізації завдань з питань захисту та забезпечення життєдіяльності

населення в екстремальних умовах мирного часу та в особливий період;

впроваджує заходи щодо підвищення стійкості функціонування структур служби, сталого забезпечення населення і суб'єктів господарської діяльності якісними послугами;

організовує та здійснює заходи щодо розвитку та удосконалення (реконструкції) систем оповіщення цивільного захисту області, забезпечення розвитку та вдосконалення мереж зв'язку у приміській та позаміській зонах (з урахуванням структури управління системою цивільного захисту області);

при проведенні евакуації здійснює заходи щодо організації зв'язку для евакуаційних органів, забезпечення евакуаційних комісій зв'язком з підпорядкованими евакуаційними органами на збірних, проміжних і приймальних евакуаційних пунктах, а також на маршрутах руху транспортних і пішохідних колон у міській та заміській зонах;

впроваджує заходи, спрямовані на попередження дії надзвичайних ситуацій на технічні засоби телекомунікацій, здійснення заходів щодо запобігання і мінімізації збитків і втрат на телекомунікаційних мережах і об'єктах області при виникненні надзвичайних ситуацій;

створює та підтримує у готовності до застосування за призначенням сили і засоби служби для запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на мережах і об'єктах телекомунікацій області;

впроваджує заходи щодо створення, накопичення, утримання та забезпечення цільового використання матеріально-технічних резервів служби для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру на лініях і об'єктах зв'язку, що можуть виникнути на території області;

організовує підготовку командно-начальницького складу служби та особового складу формувань структурних підрозділів служби до дій за призначенням, організовує проведення відповідних навчань та тренувань, забезпечує участь служби та її структурних підрозділів у навчаннях і тренуваннях територіальних органів з питань цивільного захисту;

бере участь у комплексних, контрольних та цільових перевірках стану цивільного захисту структурних підрозділів служби.

Для злагодженості дій і якісної координації між органами управління та силами цивільного захисту місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання зобов'язані надавати інформацію, необхідну для проведення робіт з цивільного захисту. А також зобов'язані, надавати безперешкодний доступ на об'єкти в суб'єктів господарювання та їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Загальне керівництво спеціалізованою службою зв'язку і оповіщення цивільного захисту області здійснює голова обласної державної адміністрації – начальник обласної військової адміністрації.

Безпосереднє керівництво спеціалізованою службою зв'язку і оповіщення цивільного захисту області здійснює заступник директора департаменту - начальник управління з питань НС та ЦЗН департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення Рівненської облдержадміністрації відповідно до вимог розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2023 № 591 «Про затвердження Положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області» (зі змінами) [31].

Начальник спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області підпорядковується голові облдержадміністрації.

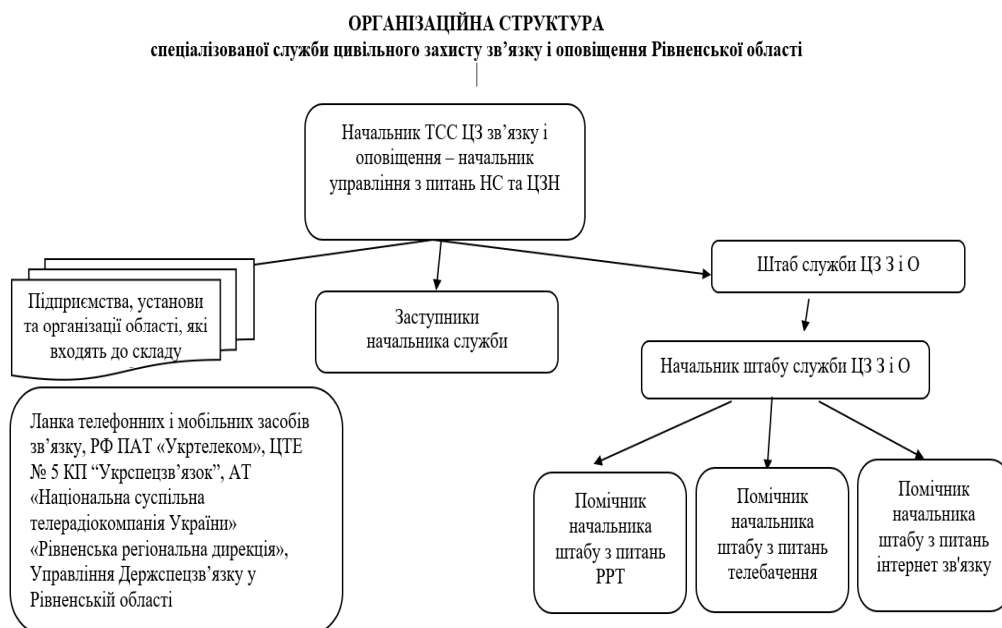

Рис.2.2. Організаційна структура спеціалізованої служби цивільного захисту зв'язку та оповіщення

Відповідно до Положення [31] основними завданнями штабу спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області є:

своєчасне доведення завдань до виконавців, надання їм всебічної допомоги, керівництво і контроль їх діяльності;

організація безперервних і чітких дій сил служби під час виконання поставлених завдань та взаємодії з іншими службами цивільного захисту;

облік засобів матеріально-технічної бази (кількість, готовність до використання за призначенням, технічний стан) в ході виконання поставлених завдань;

організація оповіщення керівного складу, органів управління, сил цивільного захисту, населення області про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та постійне інформування про наявну обстановку, як з міського так із позаміського пунктів управління;

розроблення та включення вимог служби зв'язку і оповіщення заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізацію їх під час будівництва і експлуатації;

підготовка доповіді начальнику служби про виконання забезпечення

заходів ЦЗ.

Відповідно до вимог розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2023 № 591 «Про затвердження Положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області» (зі змінами) силами і засобами службою зв'язку і оповіщення цивільного захисту області є:

департамент цифрової трансформації та суспільних комунікацій облдержадміністрації;

управління інфраструктури та промисловості облдержадміністрації;

Головне управління ДСНС України у Рівненській області;

Головне управління Національної поліції в Рівненській області;

Управління Держспецзв'язку в Рівненській області;

регіональні телерадіокомпанії, оператори і провайдери телекомунікацій сили спеціалізованих служб цивільного захисту зв'язку і оповіщення районів, органів місцевого самоврядування.

Застосування сил і засобів спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області до дій за призначенням у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій здійснюється за розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації або за рішенням комісії з питань ТЕБ та НС області.

Важливо врахувати, що залучення до виконання завдань, покладених на спеціалізовану службу зв'язку і оповіщення цивільного захисту області у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, додаткових сил та засобів інших підприємств, установ, організацій, що не входять до складу спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області, здійснюється за рішенням голови Рівненської обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації.

Залучені сили та засоби передаються спеціалізованій службі зв'язку і оповіщення цивільного захисту області в оперативне підпорядкування. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення спеціалізованої служби

зв'язку і оповіщення цивільного захисту області.

Практична підготовка та відпрацювання дій за Планом реагування на надзвичайні ситуації спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області відбувається під час підготовки та проведення спеціальних навчань, тренувань, інших заходів, які являють собою завершальний етап з підготовки керівного складу і фахівців спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту області до вирішення завдань служби цивільного захисту, запобігання, реагування і ліквідації аварій на виробництві, захисту персоналу і населення від надзвичайних ситуацій. Результати практичної підготовки визначають загальну виучку і готовність спеціалізованої служби зв'язку і оповіщення цивільного захисту до дій за призначенням.

Для забезпечення сталого управління заходами цивільного захисту та реалізації функцій, передбачених на особливий період, органами державної влади, Рівненською обласною державною (військовою) адміністрацією, органами місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання повинна використовуватися державна система пунктів управління.

Для управління територіальною підсистемою використовуються телекомунікаційні мережі стаціонарного телефонного зв'язку, операторів мобільного зв'язку та автоматизована система централізованого оповіщення області.

На виконання вимог Кодексу цивільного захисту України у Рівненський ОВА пункти управління (міський та позаміський) наявні, готові до використання, організація оповіщення та наявність засобів електронних комунікацій та інформатизації на цих пунктах управління забезпечена (рис.2.3).

МЕТА СИСТЕМ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ОПОВІЩЕННЯ

Рис.2.3 Мета систем централізованого оповіщення

Оперативно-чергова служба Рівненської ОВА створена на базі відділу оповіщення та збору інформації управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення.

Проте, у порушення вимог Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733 [33], у всіх місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, окрім Рівненської ОВА, відсутня оперативно-чергова (чергова) служба (відповідальний черговий).

У межах виконання завдання із модернізації територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення (далі - ТАСЦО) існуюча ТАСЦО має три складові: аналогову складову ("Сигнал-ВО"), цифрову складову ("Озон-С") та систему "Вуличне Радіо". Система "Сигнал-ВО" складається з автоматизованого робочого місця чергового пункту управління голови Рівненської ОВА, електросирен, вуличних гучномовців та абонентських радіоточок проводового мовлення. Система оповіщення "Озон-С" складається з пристроїв перехоплення мереж FM-радіо- і

телемовлення, електросирен та вуличних гучномовців. Система оповіщення "Вуличне Радіо" складається з автоматизованого робочого місця чергового пункту управління голови Рівненської ОВА та 30-ти сигнально-гучномовних пристроїв оповіщення у 14 ТГ, через які доводяться сигнали оповіщення та проходить інформування населення.

Оповіщення керівного складу проводиться з використанням Системи "Озон-С" шляхом передачі мовного повідомлення на мобільні та стаціонарні телефони з підтвердженням про отримання сигналу. З метою доведення сигналів оповіщення до населення через мережу FM укладено договори про надання послуг з телерадіокомпаніями.

Одночасно слід зазначити, що не зважаючи на вжиті заходи існуюча обласна система централізованого оповіщення забезпечує оповіщення всього 65% населення, яке проживає на території області, та 100% керівного складу області, включаючи керівний склад РВА та ТГ. Крім цього у порушення вимог Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733 [33], проєктно-кошторисна документація на ТАСЦО не розроблена.

Фінансування заходів, спрямованих на розвиток системи оповіщення передбачено Програмою реконструкції, удосконалення, розвитку та утримання територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення цивільного захисту Рівненської області на 2018 – 2024 роки, затвердженої розпорядженням голови Рівненської ОДА від 18 квітня 2018 року № 240 (зі змінами). Фінансування, передбаченого даною програмою, достатньо для утримання існуючої системи, однак, коштів на повну модернізацію ТАСЦО недостатньо.

На виконання вимог Кодексу цивільного захисту України у Рівненський ОВА пункти управління (міський та позаміський) наявні, готові до використання, організація оповіщення та наявність засобів електронних

комунікацій та інформатизації на цих пунктах управління забезпечена.

Оперативно-чергова служба Рівненської ОВА створена на базі відділу оповіщення та збору інформації управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення.

У Порушення Плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 року № 488-р, та протоколу № 1 від 13 березня 2024 року Державної Комісії у частині створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення [34;35], місцеві автоматизовані системи централізованого оповіщення (далі - МАСЦО) створені та функціонують лише у 14 із 64 територіальних громад Рівненської області (рис.2.4).

Рис.2.4. Приклад структури Місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення

Технічні завдання на створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення погоджені з департаментом цивільного захисту та охорони здоров'я населення Рівненської ОДА і з Головним управлінням ДСНС

Сповіщення населення також здійснюється через застосунок «Повітряна тривога».

Окрім того, черговий пункту управління має можливість сповіщати про повітряну тривогу в застосунку «Повітряна тривога».

«Повітряна тривога» – це мобільний застосунок, створений для оперативного інформування громадян України про оголошення та завершення повітряної тривоги в різних регіонах країни. Застосунок використовує офіційні дані від обласних адміністрацій для забезпечення точності та своєчасності повідомлень. Основною функцією є сповіщення в реальному часі, яке надходить користувачам із звуковим сигналом сирени, щоб попередити про небезпеку навіть за відсутності візуального доступу до пристрою. Застосунок автоматично визначає місцезнаходження користувача, щоб надавати актуальні повідомлення для конкретного регіону.

Головною метою застосунку «Повітряна тривога» є забезпечення швидкого доступу до важливих попереджень, що дає змогу людям своєчасно реагувати та знаходити укриття під час загрозливих ситуацій. Застосунок безкоштовний і доступний для завантаження на платформах iOS та Android. Його розроблено у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України та провідними ІТ-компаніями, що гарантує надійність і безпеку передачі даних. «Повітряна тривога» стала важливим інструментом захисту населення, який допомагає рятувати життя в умовах воєнних загроз.

2.3. Особливості взаємодії органів управління і сил цивільного захисту в системі кризового реагування

Система кризового реагування, що включає як державні органи, так і спеціалізовані сили цивільного захисту, має на меті оперативне реагування на надзвичайні ситуації, захист населення та зменшення наслідків катастроф. Особливості цієї взаємодії визначаються як чинниками внутрішнього характеру (підготовка кадрів, законодавче регулювання, технічне

забезпечення), так і зовнішніми обставинами, такими як масштаб катастрофи, соціально-економічна ситуація в країні, геополітичний вплив тощо.

В умовах криз, пов'язаних з природними катастрофами, техногенними аваріями чи воєнними діями, від злагодженості роботи різних рівнів управління залежить швидкість і якість прийняття рішень. Органи державної влади, включаючи центральні та місцеві структури, повинні не лише координаційно взаємодіяти із силами цивільного захисту (ДСНС, поліцією, медичними службами), але й забезпечувати достатнє ресурсне підґрунтя для їхньої діяльності. З іншого боку, самі сили цивільного захисту повинні мати високий рівень готовності та адаптивності до різних типів надзвичайних ситуацій.

Особливу роль у взаємодії органів управління та сил цивільного захисту відіграють правові основи та стратегічні підходи до планування. Зокрема, в Україні створена Єдина державна система цивільного захисту, яка об'єднує зусилля різних відомств для ефективного управління у кризових ситуаціях. Законодавче забезпечення дає можливість регулювати механізми реагування, однак часто виникають труднощі, пов'язані з бюрократизацією процесів, недосконалістю комунікації між рівнями влади або нестачею ресурсів.

Крім цього, сучасні кризові виклики вимагають інтеграції інноваційних технологій у систему кризового реагування. Використання цифрових платформ для моніторингу ситуацій, автоматизованих систем раннього оповіщення, безпілотних літальних апаратів для оцінки ситуації, а також спеціалізованих мобільних додатків для інформування населення може значно підвищити ефективність взаємодії органів управління та сил цивільного захисту.

Попри це, особливості географічного положення України, загрози воєнного характеру та економічні обмеження створюють додаткові виклики для ефективної реалізації стратегій кризового реагування. Не менш важливою є роль місцевих громад, які повинні бути інтегровані в систему цивільного захисту через підвищення рівня обізнаності, навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях та залучення волонтерських організацій.

SWOT-аналіз, як метод оцінки ситуації, дозволяє не лише виявити сильні сторони та потенціал системи кризового реагування, а й зрозуміти її слабкі місця, проаналізувати зовнішні загрози та можливості, що відкриваються для розвитку. Це дає можливість державним органам управління та силам цивільного захисту впроваджувати більш дієві механізми, які відповідатимуть сучасним викликам.

У підсумку, аналіз особливостей взаємодії органів управління та сил цивільного захисту є важливим для розробки стратегії адаптації системи кризового реагування до мінливих умов. Це включає не лише зміцнення існуючих механізмів, але й формування нових, що базуються на інноваціях, міжнародному досвіді та максимальному врахуванні потреб громадян. SWOT-аналіз допоможе побачити повну картину взаємодії, оцінити пріоритети та визначити вектори розвитку, спрямовані на забезпечення безпеки та стабільності у кризових умовах (табл.1).

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз взаємодії органів управління і сил цивільного захисту в умовах воєнного стану

Сильні сторони	Можливості
– Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ), що забезпечує координацію дій всіх структур на національному та місцевому рівнях. – Наявність законодавчої бази для регулювання взаємодії в умовах воєнного стану (Закон України "Про правовий режим воєнного стану"). – Скоординовані дії органів влади, ДСНС, поліції, Нацгвардії та військових для захисту населення та критичної інфраструктури. – Досвід швидкого реагування на надзвичайні ситуації, зокрема через бойові дії та природні катастрофи. – Висока мотивація та	– Міжнародна допомога та обмін досвідом з країнами, які мають ефективні системи цивільного захисту. – Впровадження нових технологій для раннього оповіщення населення та реагування на кризи (дрони, цифрові системи моніторингу, додатки для населення). – Покращення координації завдяки централізованій комунікаційній платформі між органами державної влади та силовими структурами. – Навчальні програми для підвищення кваліфікації рятувальників та місцевих органів

професіоналізм рятувальників і військових у критичних ситуаціях. – Ефективне використання ресурсів через чітке розподілення повноважень між органами влади.	управління. – Залучення волонтерських організацій та громадянського суспільства до підтримки сил цивільного захисту. – Інвестування у критичну інфраструктуру для її захисту та модернізації.
Слабкі сторони	Загрози
– Обмежені ресурси (фінансові, технічні та людські) в умовах війни для ефективного реагування на масштабні надзвичайні ситуації. – Бюрократичні процедури, які можуть уповільнювати ухвалення рішень у критичний момент. – Нерівномірний рівень підготовки місцевих органів влади до роботи в умовах воєнного стану. – Зношеність технічного обладнання (аварійно-рятувальні машини, системи оповіщення тощо). – Відсутність належної комунікації між різними рівнями влади (центральною, обласною, місцевим) у деяких регіонах. – Перевантаженість сил цивільного захисту, що змушує їх діяти на межі можливостей.	– Загроза масштабних військових операцій, що призводить до руйнування інфраструктури та перевантаження системи цивільного захисту. – Дефіцит фінансування, викликаний війною та економічною кризою. – Дезінформація та інформаційні атаки, що ускладнюють координацію та можуть спричинити паніку серед населення. – Погіршення морального стану працівників сил цивільного захисту через постійний стрес та високу інтенсивність роботи. – Ризик втрати зв'язку між ключовими органами влади у випадку руйнування інфраструктури або кібератак. – Нестача ресурсів через одночасну потребу в підтримці військових та цивільного сектору.

Отже, попри наявні виклики, такі як обмежені ресурси та бюрократія, сильні сторони, як-от єдина система координації та професіоналізм фахівців, створюють надійну основу для ефективного реагування. Використання можливостей, включно з міжнародною підтримкою та технологічними інноваціями, може значно посилити здатність країни справлятися з надзвичайними ситуаціями.

Для повного розуміння ефективності взаємодії органів управління та сил цивільного захисту важливо не лише оцінювати їхні сильні та слабкі сторони,

можливості й загрози, як це було зроблено у SWOT-аналізі, але й звернути увагу на реальні дані щодо надзвичайних ситуацій. Статистика НС демонструє масштаби кризових подій, до яких залучаються державні органи та сили цивільного захисту, а також дозволяє проаналізувати, наскільки злагоджено діють ці структури під час ліквідації наслідків.

Важливо зазначити, що ліквідація наслідків НС – це багаторівневий процес, у якому задіяні різні органи державної влади: від центральних структур, таких як Кабінет Міністрів України та ДСНС, до місцевих органів самоврядування. Їхні спільні дії спрямовані на забезпечення безпеки населення, відновлення життєдіяльності регіонів, а також надання необхідної допомоги постраждалим.

Статистичні дані про кількість надзвичайних ситуацій, їхній характер та наслідки дозволяють оцінити, наскільки ефективною є взаємодія органів влади і сил цивільного захисту, а також виявити ключові напрями для вдосконалення системи кризового реагування. Аналізуючи ці показники, можна зробити висновки про оперативність реагування, рівень забезпечення ресурсами та відповідність існуючих механізмів викликам сучасності.

Таким чином, перехід до аналізу статистики надзвичайних ситуацій дозволяє підтримати теоретичні висновки практичними даними та забезпечити об'єктивну оцінку діяльності органів державної влади у сфері цивільного захисту.

Упродовж 2023 року органами та формуваннями ДСНС забезпечено оперативне реагування на 109 класифікованих надзвичайних ситуацій, які за масштабами розподілилися на державного рівня – 4, регіонального – 5, місцевого – 54, об'єктового – 46.

Таблиця 2.2

Кількісні показники НС, що виникли в Україні у 2023 році, порівняно із 2022 роком

Дані про надзвичайні ситуації	2022 рік	2023 рік	Зменшення (збільшення), у відсотках
Загальна кількість НС:	66	109	65,2 ↑
<i>з них за характером походження:</i>			
Техногенного характеру	33	48	45,5 ↑
Природного характеру	30	60	100,0 ↑
Соціальні	2	1	50,0 ↓
Воєнні	1	0	100,0 ↓
<i>з них за рівнями:</i>			
Державного рівня	2	4	100,0 ↑
Регіонального рівня	0	5	збільшення
Місцевого рівня	34	54	58,8 ↑
Об'єктового рівня	30	46	53,3 ↑
Загинуло людей внаслідок НС*	120	159	32,5 ↑
Постраждало людей внаслідок НС*	125	884	у 7,1 раза ↑

*без урахування кількості загиблих та травмованих унаслідок НС державного рівня воєнного характеру, пов'язаної з широкомасштабною збройною агресією РФ проти України, що триває.

Джерело: [71]

Внаслідок цих НС загинуло 159 осіб (з них 24 дитини) та постраждало 884 особи (з них 247 дітей). Порівняно з 2022 роком, загальна кількість НС у 2023 році збільшилася на 65,2%, при цьому зафіксовано збільшення кількості НС техногенного (на 45,5%) і природного (в 2 рази) характеру. Проте, враховуючи динаміку виникнення НС упродовж останніх 5 років, кількість НС, що виникли у звітному році, знаходиться в межах мінімальних значень і є однією з найменших за період спостережень починаючи з 1997 року. За видами у 2023 році, порівняно із 2022 роком, спостерігається збільшення кількості медико-біологічних НС (більш ніж удвічі), НС, пов'язаних із пожежами в природних екосистемах (у 2 рази), НС унаслідок аварій у системах життєзабезпечення (на 60%), НС на транспорті (на 50%), метеорологічних НС (на 25%), натомість на 5% зменшилася кількість НС техногенного характеру, пов'язаних із пожежами. Також, на відміну від 2022 року, у звітному 2023 році зареєстровано гідрологічні НС, НС унаслідок раптового руйнування будівель

та споруд, гідродинамічні НС, НС в енергетичних системах та НС, пов'язані з наявністю у навколишньому середовищі шкідливих і радіоактивних речовин понад ГДК.

Таблиця 2.3

Статистичні дані щодо кількісних показників класифікованих НС

Вид НС	Кількість НС		Загибло людей		Постраждало людей	
	2022 р.	2023 р.	2022 р.	2023 р.	2022 р.	2023 р.
НС техногенного характеру						
НС унаслідок аварій чи катастроф на транспорті	8	12	49	43	63	122
НС унаслідок пожеж, вибухів	20	19	39	51	47	12
НС унаслідок наявності у навколишньому середовищі шкідливих і радіоактивних речовин понад ГДК	0	1	0	0	0	0
НС унаслідок раптового руйнування будівель і споруд	0	4	0	9	0	15
НС унаслідок аварій в електроенергетичних системах	0	1	0	0	0	0
НС унаслідок аварій у системах життєзабезпечення	5	8	0	0	0	0
НС унаслідок гідродинамічних аварій	0	2	0	32	0	28
Всього НС техногенного характеру	33	48	88	135	110	177
НС природного характеру						
Метеорологічні НС	8	10	2	3	8	3
Гідрологічні НС поверхневих вод	0	5	0	1	0	0
НС, пов'язані з пожежами у природних екологічних системах	3	6	0	0	0	0
Медико-біологічні НС	19	39	24	19	7	682
Всього НС природного характеру	30	60	26	23	15	685
Соціальні НС						
Установлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі	0	1	0	1	0	22
(організації, підприємстві), житловому секторі, транспорті						
НС, пов'язані з нещасними випадками з людьми	2	0	6	0	0	0
Всього НС соціального характеру	2	1	6	1	0	22
Воєнні НС						
НС воєнного характеру*	1	0	10158	0	18945	0
Всього НС	66	109	10272	159	19070	884

Джерело: [71]

У 2023 році спостерігалось збільшення кількості загиблих (на 32,5%) та постраждалих у НС (майже в 7 разів). Збільшення загиблих у НС сталося через зростання їх частки в НС, пов'язаних з пожежами (вибухами), раптовим руйнуванням будівель та споруд, а також внаслідок НС, пов'язаної із підривом

російською федерацією греблі Каховської гідроелектростанції. Зростання майже в 7 разів кількості постраждалих у НС сталося через збільшення їх частки в НС унаслідок інфекційних захворювань людей (зокрема лише унаслідок спалаху захворюваності на гепатит А у м. Вінниці госпіталізовано 343 особи, з них 62 дитини) та НС на транспорті.

Динаміка кількісних показників НС, що виникли в Україні упродовж 2013–2023 років

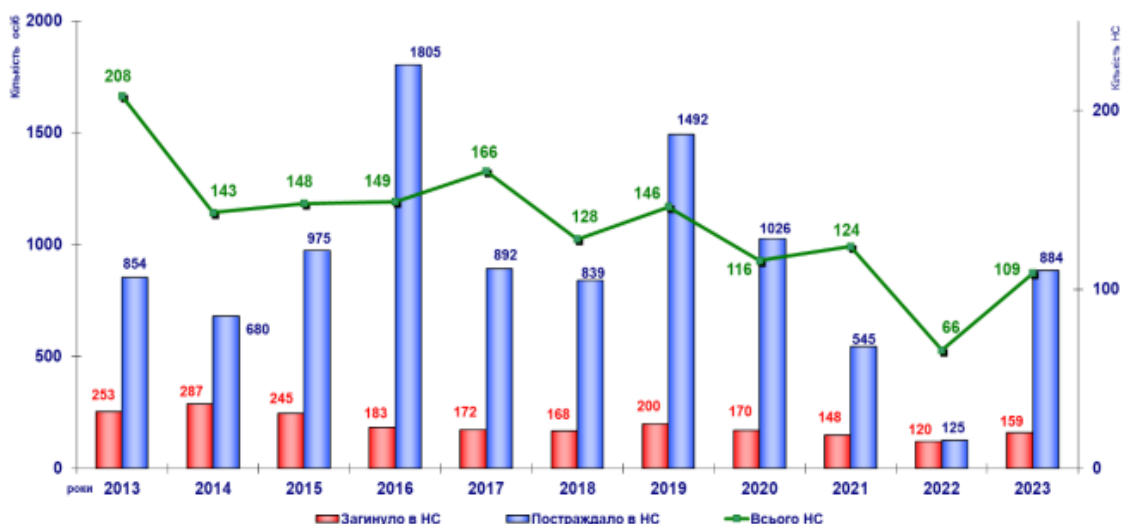

Рис. 2.1. Динаміка кількісних показників НС, що виникли в Україні упродовж 2013-2023 років

У регіональному розрізі найбільшу кількість НС впродовж 2023 року зареєстровано на території Івано-Франківської та Одеської областей – по 10 НС, 9 НС обліковано на території Вінницької області, 8 НС – у Київській області, 7 НС – на території Кіровоградської області. По 6 НС виникло у Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській та Миколаївській областях. У м. Києві, Львівській та Черкаській областях зафіксовано по 5 НС, у Волинській та Чернігівській областях – по 4 НС. По 3 НС класифіковано у Житомирській, Полтавській, Рівненській, Харківській та Чернівецькій областях. У Запорізькій та Тернопільській областях зареєстровано по 2 НС, на території Сумської та Херсонської областей зареєстровано по одній НС.

Таблиця 2.5

Розподіл кількості НС за класами та регіонами України

Регіони	Надзвичайні ситуації									
	Техногенного характеру		Природного характеру		Соціального характеру		Воєнного характеру		Всього НС	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Всього НС**	33	48	30	60	2	1	1	0	66	109
Вінницька	0	3	1	6	0	0	1	0	2	9
Волинська	0	0	0	4	0	0	1	0	1	4
Дніпропетровська	3	4	0	2	0	0	1	0	4	6
Донецька	5	3	1	3	0	0	1	0	7	6
Житомирська	1	3	1	0	0	0	1	0	3	3
Закарпатська	5	2	5	3	0	1	1	0	11	6
Запорізька	2	1	0	1	0	0	1	0	3	2
Івано-Франківська	1	3	0	7	0	0	1	0	2	10
Київська	1	4	4	4	0	0	1	0	6	8
Кіровоградська	3	6	1	1	1	0	1	0	6	7
Луганська	1	0	1	0	0	0	1	0	3	0
Львівська	0	2	0	3	0	0	1	0	1	5
Миколаївська	2	1	2	5	0	0	1	0	5	6
Одеська	2	2	2	8	0	0	1	0	5	10
Полтавська	1	2	0	1	0	0	1	0	2	3
Рівненська	1	1	5	2	0	0	1	0	7	3
Сумська	0	0	3	1	0	0	1	0	4	1
Тернопільська	1	1	0	1	1	0	1	0	3	2
Харківська	1	3	2	0	0	0	1	0	4	3
Херсонська	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1
Хмельницька	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0
Черкаська	0	3	0	2	0	0	1	0	1	5
Чернівецька	0	0	1	3	0	0	1	0	2	3
Чернігівська	1	2	1	2	0	0	1	0	3	4
Київ	2	3	0	2	0	0	1	0	3	5

**кількість НС без врахування територіального розподілу НС (окремі НС мали територіальне поширення на декілька регіонів України).

Джерело: [71]

На всій території України, де у зв'язку з актом збройної агресії з боку російської федерації та широкомасштабним вторгненням в Україну збройних сил російської федерації відповідно до підпункту 6 пункту 4 Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2003 р. № 368, та Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX, класифіковано НС воєнного характеру державного рівня, внаслідок якої вимушено залишили своє житло понад 13 млн 470 тис. осіб (з них 3 млн 500 тис. дітей), за оперативною інформацією загинуло 10 тис. 191 особа (з них 573 дитини), 19 тис. 139 осіб поранено (з них 1 тис. 249 дітей).

Внаслідок бойових дій зруйновано та пошкоджено 214 тис. 124 об'єкти інфраструктури, зокрема: 8 тис. 644 об'єкти життєзабезпечення; 1 тис. 592 об'єкти транспортної інфраструктури; 3 тис. 682 заклади освіти; 1 тис. 569 закладів охорони здоров'я; 185 тис. 455 житлових будинків; 889 адміністративних будівель; 8 тис. 691 інший (невійськовий) об'єкт. Упродовж 2023 року підрозділи ДСНС 1 тис. 436 разів залучалися до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків ведення бойових дій та ракетних ударів по об'єктах цивільної інфраструктури.

Усього з початку збройної агресії підрозділами ДСНС здійснено понад 131 тис. 720 виїздів на ліквідацію наслідків обстрілів населених пунктів, у ході яких врятовано життя 4 тис. 522 особам та ліквідовано понад 17 тис. 390 пожеж. Підвезено населенню понад 14 тис. 160 т харчових продуктів та понад 139 тис. 850 т питної і технічної води. Надано психологічну допомогу та евакуйовано з районів ведення бойових дій понад 2 млн 760 тис. осіб.

Статистика надзвичайних ситуацій не лише демонструє масштаби проблем, але й акцентує увагу на критичних моментах, які потребують вдосконалення. Зокрема, ефективна взаємодія між органами управління та силами цивільного захисту є вирішальним чинником у мінімізації наслідків таких подій. Саме тому наступним логічним кроком є розгляд конкретних планів та механізмів співпраці, спрямованих на підвищення оперативності та злагодженості в реагуванні.

Плани взаємодії під час надзвичайних ситуацій є важливим елементом системи управління в кризових умовах, оскільки саме вони визначають порядок дій відповідальних органів, установ і служб. Вони покликані забезпечувати координацію між різними учасниками процесу ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, оптимізуючи використання людських і матеріальних ресурсів. У цьому тексті буде розглянуто значення таких планів, їхню структуру, принципи формування і реалізації, а також специфіку адаптації до сучасних викликів, зокрема в умовах воєнного стану.

Ефективне планування є основою оперативного реагування на надзвичайні ситуації будь-якого масштабу. У його межах визначаються заходи, необхідні для попередження кризових ситуацій, мінімізації їхніх наслідків і забезпечення безпеки населення. Плани взаємодії дозволяють уникнути хаотичних дій, забезпечити єдність управління та синхронізацію між усіма учасниками ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

У надзвичайних ситуаціях, які можуть мати природний, техногенний або соціальний характер, злагодженість дій різних служб і установ є критично важливою. Плани взаємодії спрямовані на чіткий розподіл завдань, відповідальності та ресурсів між суб'єктами, залученими до реагування. Це дозволяє максимально ефективно використовувати наявні сили та засоби, скоротити час реагування і мінімізувати шкоду для населення, інфраструктури та довкілля.

Плани взаємодії при надзвичайних ситуаціях є основним інструментом для координації зусиль різних органів влади, установ, організацій і громадськості задля ефективного реагування на кризові події. Такі документи забезпечують структурованість дій, сприяють уникненню хаосу і мінімізують наслідки надзвичайних ситуацій для населення та економіки. Особливої актуальності ці плани набувають у період воєнного стану, коли країна зіштовхується з додатковими викликами, що вимагають оперативності, адаптивності та злагодженості.

Наявність детальних і реалістичних планів взаємодії дозволяє органам управління завчасно підготуватися до можливих надзвичайних ситуацій. Це включає визначення потенційних загроз, оцінку ресурсів, навчання персоналу та проведення тренувань для відпрацювання механізмів реагування. Готовність до кризових ситуацій зменшує ризик великих втрат і полегшує управління наслідками. Ефективне реагування на надзвичайні ситуації потребує залучення різних структур: державних органів, місцевого самоврядування, військових, поліції, медичних служб, волонтерських організацій та громадськості.

План взаємодії визначає ролі й обов'язки кожного суб'єкта, забезпечуючи узгодженість дій. Завдяки чіткій структурі та розподілу завдань плани взаємодії допомагають оперативно реагувати на загрози, що сприяє збереженню людських життів, майна та критично важливої інфраструктури. Це особливо важливо під час техногенних катастроф, природних лих або військових загроз.

У кризових умовах населення потребує впевненості в тому, що влада здатна захистити його інтереси.

План взаємодії забезпечує порядок і передбачуваність дій, що сприяє підтриманню громадського спокою й уникненню паніки. Плани взаємодії в умовах воєнного стану мають свої особливості, обумовлені підвищеним рівнем загроз і складністю обстановки. Ці документи адаптуються до специфічних умов, які диктують військові дії, та включають додаткові елементи координації й захисту. У воєнний час головною метою є збереження життя і здоров'я громадян. Плани взаємодії повинні передбачати заходи евакуації, облаштування укриттів, забезпечення населення засобами першої необхідності та організацію медичної допомоги.

В умовах воєнного стану до системи управління залучаються військові адміністрації, які мають широкі повноваження та відповідають за координацію дій на територіях, де впроваджено режим воєнного стану. Їх участь у планах взаємодії забезпечує оперативне реагування на військові загрози та ефективне використання ресурсів.

Плани взаємодії повинні враховувати необхідність охорони об'єктів критичної інфраструктури, таких як електростанції, водопостачальні системи, лікарні, транспортні вузли тощо. Ці об'єкти мають ключове значення для функціонування держави, тому їхній захист є пріоритетом.

У період воєнного стану особливо важливим є захист інформації та протидія дезінформації. Плани взаємодії включають механізми поширення достовірних даних серед населення, а також заходи з виявлення й нейтралізації інформаційних атак ворога.

Умови воєнного стану змінюються динамічно, тому плани взаємодії повинні бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до нових обставин. Це передбачає можливість внесення змін до процедур і механізмів реагування залежно від характеру загроз.

У кризових умовах часто виникає необхідність у міжнародній допомозі. Плани взаємодії повинні передбачати координацію з міжнародними організаціями, донорами та гуманітарними місіями для отримання необхідних ресурсів і підтримки.

Плани взаємодії складаються з кількох основних розділів, які забезпечують системність та охоплюють усі аспекти реагування: оцінка ризиків, визначення можливих загроз і сценаріїв розвитку подій; розподіл завдань, чітке визначення ролей і відповідальності кожного суб'єкта; логістика, забезпечення необхідними ресурсами, включаючи транспорт, медикаменти, харчові продукти, обладнання тощо; комунікація, розробка каналів зв'язку для обміну інформацією між учасниками процесу; навчання та тренування, організація регулярних навчань для відпрацювання механізмів взаємодії; моніторинг і контроль, запровадження системи оцінки виконання завдань та виявлення недоліків.

Реалізація планів взаємодії стикається з низкою викликів, які можуть ускладнювати ефективне реагування. В умовах війни ресурси держави обмежені, що створює труднощі для забезпечення необхідних заходів. Для вирішення цього питання необхідно залучати міжнародну допомогу, оптимізувати використання наявних ресурсів і створювати резерви.

Руйнування інфраструктури зв'язку та інформаційні атаки ворога ускладнюють координацію. Для подолання цієї проблеми важливо забезпечити альтернативні канали зв'язку, зокрема супутниковий зв'язок або автономні системи. Воєнний стан створює додатковий рівень стресу серед громадян, що може вплинути на їхню здатність адекватно реагувати на надзвичайні ситуації. Суперечності в законодавстві можуть ускладнювати реалізацію планів. Вирішення цієї проблеми потребує вдосконалення нормативно-правової бази.

Плани взаємодії при надзвичайних ситуаціях є ключовим інструментом для забезпечення ефективного управління в кризових умовах. Вони відіграють вирішальну роль у збереженні життів, мінімізації наслідків і підтриманні стабільності. У період воєнного стану їх важливість зростає ще більше, оскільки вони дозволяють злагоджено реагувати на численні виклики, які постають перед державою та суспільством. Завдяки чітко структурованим і адаптивним планам можна досягти високого рівня готовності до надзвичайних ситуацій, що є основою для забезпечення безпеки та розвитку країни навіть у найскладніші часи [48].

Діяльність державних органів у сфері цивільного захисту та ефективність заходів з протидії надзвичайним ситуаціям не завжди відповідають сучасним вимогам забезпечення безпеки населення. В організації оперативного реагування на надзвичайні ситуації, прийнятті своєчасних і адекватних рішень, а також у виконанні аварійно-рятувальних робіт спостерігаються значні недоліки, що свідчить про недостатній рівень управління в цій сфері. Ці недоліки, разом із масштабом завдань, які стоять перед органами державного управління, вимагають підвищення їхньої ефективності для належного виконання покладених функцій.

З одного боку, обсяги та складність завдань для керівників робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій зростають, а з іншого — існуючі методи управління і роботи штабів потребують модернізації. Організація управління є ключовим елементом реагування на надзвичайні ситуації, причому її важливість зростає з масштабом та складністю ситуації, а також із залученням більшої кількості ресурсів і сил. Чим значніша надзвичайна ситуація, тим більше залежить кінцевий результат від ефективності управління.

Питання організації управління набуло особливої важливості через істотні зміни у підходах до захисту населення та території від надзвичайних ситуацій, які відбулися як в Україні, так і за кордоном. Ця актуальність ще більше посилилася в умовах воєнного стану, коли система управління повинна

функціонувати в умовах підвищеного ризику, обмежених ресурсів і загрози різного характеру.

Основна мета управління забезпечується у максимально ефективному використанні залучених сил і засобів, а також успішно виконаних поставлених завдань у стислі терміни, незалежно від складності та специфіки обстановки. У кон'юнктурі воєнного стану це передбачає адаптацію управлінських підходів до умов військової дії, інтеграцію цивільного та військового компонентів реагування, а також забезпечення безперервності управління навіть за умови часткової чи повної дії.

Ефективне управління базується на рішеннях, які затверджує керівник робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій, після чого він несе відповідальність за координацію залучених сил і успішне виконання поставлених завдань. Управлінська діяльність має бути стійкою, безперервною та оперативною, забезпечуючи необхідний рівень централізованості, але при цьому надаючи підлеглу можливість самостійно вибирати способи й методи виконання виконуваних завдань [49].

Командно-штабні навчання при надзвичайних ситуаціях є важливою складовою підготовки органів влади, військових формувань, аварійно-рятувальних служб та інших суб'єктів до ефективного реагування на кризові події. Ці навчання дозволяють не лише відпрацювати дії в умовах надзвичайних ситуацій, а й удосконалити координацію між усіма учасниками, забезпечити злагодженість рішень і підвищити рівень готовності до різноманітних викликів. Їх проведення є ключовим інструментом для забезпечення безпеки держави та громадян.

Основною метою командно-штабних навчань є перевірка готовності органів управління та сил цивільного захисту до виконання своїх завдань. Навчання дозволяють оцінити реальний стан підготовки, виявити слабкі місця в організації роботи та визначити шляхи їх усунення. Це включає перевірку оперативності прийняття рішень, відповідності нормативно-правових документів, ефективності комунікації між учасниками та готовності до

мобілізації ресурсів. Крім того, навчання є платформою для вдосконалення професійних навичок керівників і персоналу, що беруть участь у ліквідації надзвичайних ситуацій.

Під час командно-штабних навчань відпрацьовуються дії за різними сценаріями, які моделюють реальні загрози. Це можуть бути техногенні катастрофи, природні лиха, терористичні акти, військові загрози або інші кризові ситуації. Для кожного сценарію розробляються конкретні завдання, які мають бути виконані в умовах максимально наближених до реальних. Завдяки цьому учасники отримують практичний досвід роботи в умовах стресу, обмеженого часу та ресурсів. Також навчання дозволяють перевірити, наскільки ефективними є існуючі плани реагування, і, за потреби, внести до них зміни.

Особливістю командно-штабних навчань є їх системний підхід. Вони проводяться в кілька етапів, кожен з яких має свої завдання. Перший етап передбачає підготовку: визначення цілей і завдань навчань, розробку сценаріїв, формування команд та підготовку необхідних ресурсів. Другий етап – це проведення самого навчання, під час якого учасники відпрацьовують свої дії за заданими сценаріями. Третій етап – це аналіз результатів, оцінка досягнутих цілей і розробка рекомендацій для покращення роботи. Такий підхід забезпечує комплексність і ефективність навчань.

Командно-штабні навчання є важливим інструментом для координації між різними суб'єктами, залученими до ліквідації надзвичайних ситуацій. Під час навчань встановлюються чіткі канали зв'язку, визначаються відповідальні особи та порядок обміну інформацією. Це дозволяє уникнути плутанини й забезпечити оперативність реагування. Крім того, навчання сприяють формуванню командного духу та довіри між учасниками, що є важливим для ефективної роботи в реальних умовах.

Особливе значення командно-штабні навчання мають у період воєнного стану, коли країна стикається з підвищеним рівнем загроз. У таких умовах навчання адаптуються до специфіки воєнної ситуації. Це може включати

відпрацювання дій під час евакуації населення, захисту об'єктів критичної інфраструктури, організації гуманітарної допомоги, реагування на можливі атаки чи диверсії. Також ураховується необхідність взаємодії з військовими адміністраціями, які відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки та порядку на територіях, де запроваджено воєнний стан.

Однак проведення командно-штабних навчань стикається з низкою проблем, які можуть ускладнювати їхню ефективність. Однією з основних проблем є недостатнє фінансування, що обмежує можливості залучення необхідного обладнання, матеріальних ресурсів і залучення кваліфікованих фахівців. Умови воєнного стану, своєю чергою, часто потребують перенаправлення ресурсів на першочергові потреби оборони, що ускладнює організацію повноцінних навчань.

Ще однією важливою проблемою є недостатній рівень підготовки кадрів, який бере участь у навчаннях. Відсутність регулярного тренінгу та недостатній досвід роботи в умовах кризових ситуацій можуть знижувати ефективність заходів. Це також стосується недостатнього володіння сучасними технологіями й засобами комунікації, які є критично важливими для координації дій під час кризових ситуацій.

Реалістичність сценаріїв навчань також залишається проблемою. Часто сценарії розробляються без врахування реальних загроз або не включають нові виклики, які виникають унаслідок змін у соціально-економічному середовищі, розвитку технологій або змін клімату. Це може призводити до того, що під час реальних надзвичайних ситуацій виявляється непідготовленість до специфічних умов чи нових типів загроз.

Проблеми координації між різними суб'єктами є ще одним важливим аспектом. У багатьох випадках відсутність чіткої структури управління й розподілу відповідальності призводить до затримок у прийнятті рішень або неефективності в реалізації заходів. Крім того, складність у налагодженні комунікації між цивільними й військовими структурами може стати додатковим фактором ризику.

В умовах воєнного стану до цих проблем додається обмеженість у проведенні масштабних навчань через безпекові ризики. Це ускладнює відпрацювання дій у реальних умовах і знижує рівень підготовки персоналу. Також може виникати проблема з координацією міжнародної допомоги або залученням іноземних експертів, що є важливим для обміну досвідом і впровадження кращих практик.

Проведення командно-штабних навчань вимагає значних ресурсів і часу, проте ці витрати виправдовуються підвищенням рівня готовності до кризових ситуацій. Навчання дозволяють не лише уникнути людських жертв і зменшити економічні втрати, а й забезпечити стійкість держави перед будь-якими викликами. Крім того, вони сприяють формуванню культури безпеки, яка є важливим елементом сталого розвитку суспільства.

Одним із ключових елементів навчань є їх документальне оформлення. Усі дії, виконані під час навчань, фіксуються в протоколах і звітах. Це дозволяє детально проаналізувати кожен етап, визначити успіхи та недоліки, а також розробити рекомендації для подальшого вдосконалення. Документи, підготовлені за результатами навчань, також можуть бути використані як методичні матеріали для навчання персоналу або підготовки нових сценаріїв.

Командно-штабні навчання також потребують залучення великої кількості учасників, що вимагає ефективної організації. Для забезпечення злагодженості дій важливо створити чітку структуру управління навчаннями, визначити відповідальних осіб і забезпечити належну комунікацію. Крім того, слід приділяти увагу підготовці персоналу, який бере участь у навчаннях, щоб забезпечити їхню професійну готовність до виконання завдань.

Командно-штабні навчання при надзвичайних ситуаціях є важливим інструментом для забезпечення безпеки й стійкості держави. Вони дозволяють підвищити рівень готовності органів влади, військових, рятувальних служб і населення до реагування на кризові ситуації, забезпечити злагодженість і ефективність дій, а також зменшити ризики для життя і здоров'я людей.

Проведення таких навчань має стати невід'ємною частиною державної політики у сфері цивільного захисту

Висновки до розділу 2

1. В умовах воєнного стану місцеві органи виконавчої влади стикаються зі значними викликами, які потребують оперативних і ефективних дій. Їхня ключова роль полягає в координації роботи між державними структурами, військовими формуваннями, аварійно-рятувальними службами та громадянами. Проте забезпечення ефективної діяльності у сфері цивільного захисту ускладнюється низкою проблем. Однією з головних є брак нормативних рекомендацій на рівні Кабінету Міністрів України, що призводить до недооцінки важливості підрозділів цивільного захисту в організаційній структурі органів місцевого самоврядування. Через обмеженість місцевих бюджетів та пріоритетність фінансових і правових підрозділів у багатьох громадах кількість фахівців із цивільного захисту залишається недостатньою. Це створює ризики для належного виконання завдань у сфері захисту населення, організації евакуації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

2. Водночас реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади відкриває можливості для оптимізації роботи підрозділів цивільного захисту. Фахівці наголошують на необхідності врахування регіональних техногенних і природних загроз під час формування територіальних структур цивільного захисту, що сприятиме ефективнішому використанню ресурсів. Важливим аспектом також є дотримання принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, яка надає органам місцевого самоврядування автономію у визначенні штатної структури відповідно до специфіки діяльності громади. Це підкреслює важливість розробки єдиних підходів до формування підрозділів цивільного захисту, що дозволить забезпечити їхню функціональність та відповідність викликам, з якими стикається Україна в умовах воєнного стану.

3. У сучасних складних умовах життєдіяльності населення України на органи державного управління у сфері цивільного захисту покладаються

завдання щодо здійснення комплексу заходів із реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації їх наслідків. Масштабність та складність цих завдань вимагають підвищувати ефективність функціонування органів державного управління до рівня, що забезпечує їх виконання. Управління є однією із найважливіших складових процесу реагування на надзвичайні ситуації і вплив на його якість зростає пропорційно масштабу надзвичайної ситуації, складності обстановки, збільшенню кількості залучених сил та потребі в матеріальних засобах. Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування єдиної державної системи цивільного захисту України.

4. Проблема розподілу повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування в Україні залишається актуальною. Відсутність чітких рекомендацій щодо організаційно-управлінської структури місцевих органів, обмеженість бюджетів і пріоритетне фінансування інших підрозділів ускладнюють виконання завдань у сфері цивільного захисту. Це призводить до недостатньої кількості кваліфікованих фахівців, незадовільного функціонування системи оповіщення, а також низького рівня готовності до ліквідації наслідків кризових ситуацій. Для розв'язання цієї проблеми необхідно вдосконалити законодавче забезпечення, запровадити єдині стандарти та рекомендації, а також забезпечити фінансову і кадрову підтримку на рівні місцевих громад.

5. Фінансування систем оповіщення є однією з ключових складових забезпечення їхньої ефективності та надійності. Належне фінансове забезпечення дозволяє оновлювати технічне обладнання, розширювати канали комунікації, впроваджувати сучасні технології та проводити навчання персоналу. Однак в Україні питання фінансування систем оповіщення часто залишається на другому плані, особливо на рівні місцевих бюджетів, які нерідко спрямовують обмежені ресурси на більш нагальні потреби. Це призводить до технічної застарілості обладнання, низької швидкості реагування та обмеженого охоплення населення інформаційними сигналами.

6. Особливої важливості фінансування набуває в умовах воєнного

стану, коли системи оповіщення стають критично необхідними для своєчасного інформування про загрози, такі як ракетні удари чи евакуація. Ефективне розподілення коштів і залучення державного, місцевого та міжнародного фінансування можуть забезпечити створення надійної інфраструктури оповіщення, яка відповідатиме сучасним стандартам безпеки. Інвестиції в ці системи є не лише обов'язком держави, а й стратегічним кроком для збереження життя населення та зменшення наслідків надзвичайних ситуацій.

7. Командно-штабні навчання при надзвичайних ситуаціях є важливим інструментом для забезпечення безпеки й стійкості держави. Вони дозволяють підвищити рівень готовності органів влади, військових, рятувальних служб і населення до реагування на кризові ситуації, забезпечити злагодженість і ефективність дій, а також зменшити ризики для життя і здоров'я людей. Проведення таких навчань має стати невід'ємною частиною державної політики у сфері цивільного захисту.

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Заходи удосконалення взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану

Спроможність до реалізації поставлених завдань органів виконавчої влади у сфері ЦЗ в межах їх повноважень і компетенцій залежить від наявності достатнього нормативно-правового, фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення, а також від умов певної обстановки при загрозі та виникненні надзвичайної ситуації.

Удосконалення взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту в умовах воєнного стану є вагомим напрямом забезпечення безпеки населення, збереження критичної інфраструктури та стабільного функціонування державних інституцій. В умовах зовнішньої агресії та внутрішніх викликів особлива увага приділяється координації дій, оперативності рішень та комплексному підходу до управління кризовими ситуаціями. Для досягнення цього необхідно оновлювати нормативно-правову базу, адаптуючи її до сучасних викликів. Чинні закони мають регулярно переглядатися та доповнюватися з урахуванням нових загроз. Важливо створювати чіткі регламенти для координації дій між військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування та службами цивільного захисту, а також інтегрувати міжнародні стандарти для покращення ефективності управління.

Особлива увага має приділятися підвищенню оперативності ухвалення рішень. Для цього необхідно впроваджувати електронні системи управління, які дозволяють обмінюватися інформацією в реальному часі. Важливо забезпечити баланс між централізованим та децентралізованим ухваленням рішень, аби місцеві органи влади мали повноваження діяти швидко та ефективно. У кожному регіоні повинні діяти кризові штаби, які б координували зусилля всіх служб. Значне місце посідає професійна підготовка кадрів.

Працівники органів державної влади та сил цивільного захисту повинні регулярно проходити навчання, брати участь у симуляціях надзвичайних ситуацій, а також отримувати знання з урахуванням міжвідомчої специфіки. Залучення міжнародних експертів сприятиме підвищенню рівня професійності та обміну найкращими практиками.

Служби цивільного захисту повинні мати сучасне обладнання, транспортні засоби, засоби зв'язку, медичне оснащення. Інфраструктура, зокрема кризові центри, має бути модернізованою для забезпечення безперервної роботи. Не менш важливим є розвиток системи комунікації, яка повинна включати єдину платформу для обміну інформацією, сучасну систему оповіщення населення, а також засоби забезпечення кібербезпеки для захисту даних.

Взаємодія з населенням також є важливою складовою ефективного цивільного захисту. Громадяни мають бути поінформовані про алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях, для чого необхідно проводити навчальні кампанії та залучати волонтерів до відповідних програм. Зворотний зв'язок із громадянами дозволяє виявляти їхні потреби та оперативно реагувати на виклики.

Удосконалення співпраці між цивільними органами та військовими структурами в умовах воєнного стану є ще одним важливим аспектом. Спільні мобільні групи, до складу яких входять військові, поліція та представники сил цивільного захисту, повинні забезпечувати оперативне реагування, евакуацію, надання медичної допомоги та відновлення інфраструктури. Регулярне проведення спільних навчань дозволить відпрацювати механізми взаємодії та досягти злагодженості дій.

Оцінка ефективності заходів також є невід'ємною частиною вдосконалення системи. Для цього необхідно створювати системи моніторингу надзвичайних ситуацій, проводити аналіз після їх подолання та розробляти рекомендації на основі отриманих даних.

Інтеграція міжнародного досвіду та співпраця з іншими країнами відкривають нові можливості для посилення національної системи цивільного

захисту. Україна може отримувати підтримку у вигляді обміну інформацією, проведення спільних навчань, а також залучення гуманітарної допомоги від міжнародних організацій. Усі ці заходи спрямовані на підвищення готовності до реагування на надзвичайні ситуації, захист життя та здоров'я громадян, збереження інфраструктури та посилення стійкості держави до будь-яких загроз.

Численні дослідження з проблем формування інституційних засад ЄДС ЦЗ та її складових, подальшого удосконалення нормативно-правової бази в сфері ЦЗ свідчить про те, що в останні роки зростає зацікавленість стосовно розгляду питань ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання в умовах адміністративної реформи і децентралізації влади [48]. Проблематика інституційних, організаційних, правових та інших аспектів функціонування ЄДС ЦЗ, зокрема, вдосконалення механізмів державного управління та інституціональних аспектів діяльності державних систем ЦЗ.

Сталий розвиток територіальних громад та підвищення добробуту їхніх мешканців неможливі без забезпечення безпеки життєдіяльності, захисту населення від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій. У процесі реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні ключові функції з цивільного захисту були передані на базовий рівень – до територіальних громад. Саме тут організовуються та впроваджуються основні заходи захисту територій та населення. Тому громади з моменту свого створення мають вивчати, як ефективно планувати і впроваджувати заходи, спрямовані на забезпечення їхньої безпеки.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій визначила одним із основних напрямів своєї роботи адаптацію системи захисту населення й територій до нових умов децентралізації. Законодавча база для цих повноважень передбачена в Кодексі цивільного захисту України, Законі «Про місцеве самоврядування» та низці інших нормативно-правових актів.

Для підвищення рівня безпеки в громадах ДСНС спільно з Міністерством

розвитку громад і територій та місцевими адміністраціями реалізувала низку пілотних проєктів. Їхній результатом стали методичні рекомендації щодо організації заходів цивільного захисту, створення підрозділів або призначення відповідальних осіб у громадах. Це сприяло розробці алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях та формуванню системи координації з центральними органами влади. Таку тенденцію потрібно продовжувати.

Одним із важливих завдань новостворених громад є впровадження організаційної інфраструктури цивільного захисту. Це включає розробку систем оповіщення, створення або оснащення добровільних пожежних команд, навчання населення правилам безпеки, зокрема під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

Забезпечення готовності до надзвичайних ситуацій також передбачає проведення регулярних тренувань для місцевих служб, а також координацію з ДСНС щодо реагування в кризових ситуаціях. Зокрема, громади можуть отримати методичну підтримку від Навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Громади відіграють ключову роль у забезпеченні першочергової безпеки населення. Для ефективного виконання цих функцій їм необхідно:

- налагоджувати взаємодію з центральними органами виконавчої влади;
- використовувати досвід пілотних проєктів для розвитку власних систем захисту;
- приділяти увагу підготовці фахівців у сфері цивільного захисту.

Забезпечення безпеки громад є не лише частиною державної політики, а й важливою складовою довгострокової стратегії сталого розвитку. Адже підвищення рівня захисту населення сприяє не лише зменшенню втрат у кризових ситуаціях, а й створенню довіри до місцевої влади, яка дбає про добробут своїх громадян.

Оптимізація організаційної структури та координації підрозділів цивільного захисту є надзвичайно актуальним завданням у сучасних умовах, коли Україна стикається з комплексними викликами, зокрема техногенними

катастрофами, природними лихами та військовими загрозами. Ефективність системи цивільного захисту безпосередньо залежить від чіткої взаємодії між різними її елементами, адаптованої організаційної структури та належного нормативно-правового забезпечення. Для створення ефективної системи, здатної своєчасно й результативно реагувати на кризові ситуації, необхідно врахувати низку факторів, включно з фінансуванням, людськими ресурсами, технічним оснащенням та законодавчим регулюванням.

Оптимізація організаційної структури системи цивільного захисту передбачає приведення її у відповідність до сучасних викликів та загроз. Перш за все, важливо забезпечити чітку ієрархію управління, де кожен рівень — від державного до місцевого — має чітко визначені функції та завдання. Державні органи повинні зосереджуватися на стратегічному плануванні, координації, розробці нормативно-правових актів і забезпеченні необхідного фінансування. Водночас місцеві підрозділи повинні виконувати оперативні функції, включаючи евакуацію населення, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, організацію рятувальних операцій і забезпечення життєдіяльності громадян у зонах ураження.

Окремою складовою оптимізації є підвищення ролі військових адміністрацій у забезпеченні цивільного захисту, особливо в умовах воєнного стану. Ці адміністрації мають стати ключовими координаторами між військовими, цивільними органами влади та аварійно-рятувальними службами. Для цього необхідно розробити чіткі протоколи взаємодії, які б визначали порядок обміну інформацією, узгодження рішень і спільного використання ресурсів. Крім того, важливо враховувати специфіку регіонів: у прикордонних областях може знадобитися посилення оборонних функцій, тоді як у центральних регіонах акцент має бути зроблений на управлінні потоками евакуйованого населення та гуманітарної допомоги.

Координація підрозділів цивільного захисту є ще одним важливим аспектом оптимізації. На практиці нерідко виникають ситуації, коли через недостатню узгодженість дій між органами влади й рятувальними службами

ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій ускладнюється. Для уникнення таких проблем необхідно створити інтегровану систему управління, яка об'єднувала б усіх суб'єктів цивільного захисту на єдиній платформі. Це може бути досягнуто шляхом впровадження автоматизованих систем управління, які дозволяють у режимі реального часу моніторити ситуацію, приймати рішення та координувати дії всіх залучених сторін. Також необхідно забезпечити навчання персоналу роботі з такими системами, щоб у надзвичайних ситуаціях уникнути помилок, викликаних людським фактором.

Особливої уваги потребує питання підготовки кадрів для системи цивільного захисту. Важливо не лише забезпечити високий рівень професійної підготовки рятувальників, а й створити умови для регулярного підвищення їхньої кваліфікації. Це може включати командно-штабні навчання, тренінги з управління кризовими ситуаціями, обмін досвідом із міжнародними партнерами. Крім того, необхідно забезпечити мотивацію кадрів через достойне фінансування, соціальні гарантії та належні умови праці [51].

Наразі існує низка прогалин у законодавстві, які обмежують ефективність роботи підрозділів. Наприклад, недостатньо чітко прописані повноваження місцевих органів влади у сфері цивільного захисту, що призводить до розмитості відповідальності та конфліктів між різними структурами. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити та затвердити стандартизовані регламенти, які б регулювали діяльність усіх учасників системи цивільного захисту.

Одним із шляхів вдосконалення нормативно-правової бази є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами. Це дозволить запозичити кращі практики інших країн, адаптувати їх до українських реалій і забезпечити інтеграцію в глобальну систему цивільного захисту. Зокрема, важливо враховувати рекомендації Міжнародної організації цивільного захисту, Європейського Союзу та інших міжнародних інституцій, які мають значний досвід у сфері управління надзвичайними ситуаціями.

У процесі покращення нормативно-правової бази слід також звернути

увагу на питання фінансування системи цивільного захисту. Наразі багато підрозділів стикаються з проблемами недостатнього фінансування, що обмежує їхні можливості для оновлення техніки, придбання обладнання та проведення навчань. Для розв'язання цієї проблеми необхідно запровадити механізми довгострокового планування бюджетів, створити резервні фонди для надзвичайних ситуацій і залучати додаткові джерела фінансування, включаючи міжнародну допомогу.

Важливою складовою нормативно-правового забезпечення є також розробка законодавчих актів, які б стимулювали участь громадян у забезпеченні цивільного захисту. Це може включати впровадження програм навчання населення основам поведінки в надзвичайних ситуаціях, створення добровольчих рятувальних формувань, розвиток системи громадського контролю за діяльністю підрозділів цивільного захисту [50].

Значну увагу слід приділити питанням комунікації та інформування. У сучасних умовах важливо забезпечити громадян своєчасною та достовірною інформацією про загрози та дії, які необхідно вжити для мінімізації ризиків. Для цього потрібно створити єдину інформаційну платформу, яка б надавала доступ до актуальних даних у зручному форматі. Крім того, необхідно розробити комунікаційні стратегії, спрямовані на запобігання паніці та формування довіри до системи цивільного захисту.

Загалом, оптимізація організаційної структури та координації підрозділів цивільного захисту є комплексним завданням, яке вимагає системного підходу. Вона повинна враховувати як технічні, так і організаційні, фінансові й нормативно-правові аспекти. Успішна реалізація цього завдання забезпечить підвищення ефективності системи цивільного захисту, зменшення наслідків надзвичайних ситуацій і підвищення стійкості держави перед сучасними викликами.

3.2. Удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення у сфері цивільного захисту

Удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення вимагає більш детального аналізу й додаткових підходів для підвищення її ефективності. У сучасних умовах роль матеріально-технічного забезпечення зростає через постійні загрози природного, техногенного та воєнного характеру.

Одним із фундаментальних чинників, які впливають на функціонування системи матеріально-технічного забезпечення, є стратегічне планування. Важливо розробляти комплексні стратегії, які охоплюють короткострокові й довгострокові потреби. Це дає змогу ефективніше розподіляти ресурси та уникати ситуацій, коли в кризовий момент їх бракує. Таке планування повинно враховувати прогнозовані загрози й можливі сценарії розвитку подій. Зокрема, важливо оцінювати ризики природних катастроф, військових конфліктів чи економічних криз, щоб заздалегідь створювати резерви. Ці резерви включають як матеріальні ресурси (паливо, медикаменти, продовольство), так і технічне обладнання, яке може бути критично важливим у надзвичайних ситуаціях.

Фінансування є ще одним важливим аспектом. Багато держав стикаються з проблемою обмеженого бюджету, який не дозволяє повною мірою задовольнити потреби матеріально-технічного забезпечення. У таких умовах важливим є підвищення ефективності використання наявних коштів. Це можна досягти завдяки прозорій системі закупівель, яка мінімізує корупцію та зловживання. Електронні платформи для державних закупівель, як-от «Prozorro» в Україні, демонструють гарні результати у скороченні витрат і підвищенні конкуренції серед постачальників. Водночас слід розвивати механізми державно-приватного партнерства, які дозволяють залучати інвестиції бізнесу для реалізації проектів у сфері матеріально-технічного забезпечення.

Одним із перспективних напрямів є інтеграція інноваційних технологій. У сучасному світі технологічні досягнення відіграють важливу роль у

підвищенні ефективності системи. Наприклад, автоматизовані системи управління запасами дозволяють у реальному часі відслідковувати стан ресурсів, планувати їхній розподіл і оперативно реагувати на зміни в потребах. Системи штучного інтелекту можуть прогнозувати ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій, ґрунтуючись на аналізі даних, і рекомендувати оптимальні стратегії дій. Використання дронів для доставки матеріалів до важкодоступних місць є ще одним прикладом того, як технології можуть змінити підхід до матеріально-технічного забезпечення.

Питання зберігання ресурсів також заслуговує на окрему увагу. Сучасні логістичні центри повинні бути оснащені обладнанням для підтримки належних умов зберігання, особливо для товарів, які мають обмежений термін придатності, наприклад медикаментів чи продуктів харчування. Для цього необхідно будувати спеціалізовані склади, обладнані системами контролю температури, вологості та інших параметрів. Окрім того, важливо розробляти логістичні маршрути, які забезпечуватимуть швидкий доступ до ресурсів у разі потреби. Географічна розподіленість складів може стати вирішальним фактором у випадках, коли потрібна негайна доставка.

Навчання персоналу є ще одним напрямом, який потребує удосконалення. Система матеріально-технічного забезпечення залежить від кваліфікації людей, які займаються її управлінням. Для цього необхідно створювати програми навчання, які враховують новітні технології та методи управління. Важливо також проводити регулярні тренінги й навчання для працівників різних рівнів, щоб забезпечити їхню готовність до роботи в умовах кризи. Крім того, слід запровадити систему сертифікації для працівників цієї галузі, що стимулюватиме їхнє професійне зростання.

Міжнародний досвід може стати джерелом натхнення для розвитку системи матеріально-технічного забезпечення. Багато країн уже успішно впровадили ефективні підходи до управління цією сферою. Наприклад, США мають розгалужену систему резервів, які використовуються у випадках надзвичайних ситуацій. Японія, відома своїми частими природними

катастрофами, розробила ефективну систему мобілізації ресурсів, яка дозволяє швидко реагувати на будь-які виклики. Вивчення цих прикладів і адаптація найкращих практик до українських реалій сприятимуть підвищенню рівня готовності до кризових ситуацій.

Окрему увагу слід приділити удосконаленню нормативно-правової бази. Законодавство повинно забезпечувати чіткі правила та стандарти для всіх етапів матеріально-технічного забезпечення. Це включає визначення відповідальності різних структур, регламентацію процесів закупівель, зберігання та розподілу ресурсів, а також вимоги до звітності. Гармонізація українського законодавства з міжнародними нормами дозволить залучати більше міжнародної допомоги та розвивати співпрацю з іншими країнами.

Ще одним аспектом удосконалення є забезпечення прозорості в системі. Відкритий доступ до інформації про закупівлі, розподіл і використання ресурсів знижує ризики корупції та сприяє підвищенню довіри громадськості. Для цього можна використовувати електронні системи, які дозволяють у реальному часі відстежувати всі операції. Це також сприятиме кращій координації між різними структурами, які беруть участь у матеріально-технічному забезпеченні.

У сучасних умовах надзвичайно важливо розвивати культуру безпеки. Це включає як підвищення обізнаності серед населення, так і формування відповідального ставлення до використання ресурсів серед працівників системи. Для цього можна проводити інформаційні кампанії, навчальні семінари та тренінги, які сприятимуть підвищенню рівня знань про матеріально-технічне забезпечення та його значення.

Система матеріально-технічного забезпечення є складним механізмом, який потребує постійного вдосконалення. Завдяки комплексному підходу, який включає модернізацію обладнання, ефективне фінансування, використання новітніх технологій і удосконалення законодавства, можна значно підвищити її ефективність. Успіх у цьому напрямі стане запорукою готовності держави до будь-яких викликів і забезпечить стабільність та безпеку на всіх рівнях.

Матеріальні резерви є одним із ключових елементів системи матеріально-технічного забезпечення, які забезпечують оперативну реакцію на надзвичайні ситуації. Вони включають стратегічно важливі запаси матеріальних ресурсів, що можуть бути використані для ліквідації наслідків кризових подій та підтримки стабільного функціонування суспільства. Розвиток і удосконалення системи матеріальних резервів є пріоритетним напрямом у забезпеченні безпеки держави [52].

Ефективне управління матеріальними резервами передбачає створення чіткої системи обліку, зберігання та розподілу ресурсів. Для цього необхідно формувати запаси з урахуванням ризиків і потреб конкретних регіонів. Наприклад, у районах із високою ймовірністю природних катастроф, таких як повені чи землетруси, особливу увагу слід приділяти запасам будівельних матеріалів, питної води та продуктів харчування. У прифронтових зонах пріоритетними стають медичні засоби, паливо й засоби індивідуального захисту.

Система матеріальних резервів повинна бути гнучкою та здатною до швидкої адаптації. Це передбачає регулярний перегляд запасів для уникнення їхнього зношення або втрати придатності. Крім того, важливо впроваджувати сучасні технології для автоматизації обліку й моніторингу стану резервів. Інформаційні системи дозволяють у реальному часі відслідковувати залишки, планувати поповнення та координувати розподіл ресурсів у разі потреби [53].

Одним із викликів, пов'язаних із матеріальними резервами, є їхнє фінансування. Створення й підтримка стратегічних запасів вимагають значних коштів, що особливо актуально для держав із обмеженими бюджетними ресурсами. Для вирішення цієї проблеми важливо залучати міжнародну допомогу та впроваджувати механізми державно-приватного партнерства. Наприклад, бізнес може забезпечувати частину необхідних ресурсів у рамках соціально відповідальної діяльності або брати участь у створенні резервів на основі контрактних зобов'язань.

Окрему увагу слід приділяти питанням логістики матеріальних резервів.

Створення розгалуженої мережі складів, розташованих у стратегічних точках, забезпечує можливість швидкого доступу до ресурсів у разі виникнення надзвичайної ситуації. Логістичні центри повинні бути обладнані сучасними технологіями, що забезпечують оптимальні умови зберігання, такі як контроль температури, вологості та безпеки. Також важливо розробляти маршрути доставки, які мінімізують час і витрати.

Матеріальні резерви мають відігравати роль не лише в ліквідації наслідків кризових ситуацій, але й у їхньому запобіганні. Наприклад, заздалегідь підготовлені ресурси для інженерного захисту можуть мінімізувати руйнування під час повеней або зсувів. Залучення громад до формування резервів через волонтерські ініціативи та благодійні проекти також сприяє зміцненню системи безпеки на місцевому рівні.

Важливою складовою є нормативно-правове забезпечення системи матеріальних резервів. Законодавство повинно визначати чіткі правила створення, використання та поповнення цих запасів. Крім того, необхідно розробляти стандарти якості для матеріальних ресурсів, щоб забезпечити їхню придатність до використання в будь-яких умовах. Удосконалення нормативної бази також має передбачати гармонізацію з міжнародними стандартами, що дозволить Україні інтегруватися у глобальні механізми гуманітарної допомоги.

Розвиток матеріальних резервів є критично важливим для підвищення стійкості держави до викликів і загроз. Забезпечення їхньої достатньої кількості, якості й доступності сприятиме ефективному реагуванню на кризи та підтримці стабільності навіть у найскладніших умовах. Інвестування в цю сферу є стратегічним кроком, який гарантує захист життів і добробуту населення.

3.3. Імплементация зарубіжного досвіду у сфері цивільного захисту

8 листопада Верховна Рада України затвердила законопроект №0226, офіційно ратифікувавши Угоду про участь України в Механізмі цивільного захисту ЄС. Це зробило Україну повноправним учасником Механізму,

зрівнявши її права та обов'язки з іншими країнами ЄС. Угода дозволяє Україні поглибити співпрацю з ЄС у сфері цивільного захисту та управління ризиками природних і техногенних катастроф, що сприяє підвищенню ефективності координації та реагування на надзвичайні ситуації.

Очікується, що участь у Механізмі дозволить Україні отримувати оперативну підтримку від ЄС у разі кризових ситуацій, а також надавати допомогу іншим постраждалим країнам через цю систему. Крім того, Механізм забезпечує фінансування транспортних і операційних витрат, а також відкриває доступ до навчальних програм, тренінгів і спільних ініціатив, спрямованих на запобігання катастрофам і підвищення готовності до них.

Механізм цивільного захисту Європейського Союзу є інструментом співпраці між 27 країнами-членами ЄС та 10 державами-партнерами (серед яких Албанія, Боснія і Герцеговина, Ісландія, Молдова, Чорногорія, Північна Македонія, Норвегія, Сербія, Туреччина та Україна). Його мета полягає в попередженні, готовності та реагуванні на надзвичайні ситуації як у межах ЄС, так і за його межами, шляхом координованої міжнародної допомоги.

Механізм активується на запит країни, яка постраждала внаслідок надзвичайної ситуації, і дає змогу швидко мобілізувати необхідну допомогу відповідно до визначених пріоритетів. Європейська комісія здійснює управління через Генеральний директорат з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO), у складі якого працює Центр координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), що функціонує цілодобово.

Механізм часто використовується для реагування на природні катастрофи, такі як повені, землетруси та лісові пожежі, а також для надання допомоги у випадках гуманітарних криз, зокрема під час військової агресії росії проти України.

Україна активно інтегрується в цей механізм:

20 квітня 2023 року було підписано Угоду між Україною та Європейським Союзом про приєднання до Механізму.

8 листопада 2023 року Верховна Рада України ратифікувала Угоду.

28 листопада 2023 року Президент України підписав відповідний закон.

10 травня 2024 року Кабінет Міністрів уповноважив Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) координувати участь України у Механізмі.

Українські представники з 2023 року регулярно відвідують ERCC для участі у координації міжнародної гуманітарної допомоги, що надходить через цей механізм, і вдосконалення співпраці з європейськими партнерами. Механізм також підтримує держави у розвитку стійкості до ризиків, зокрема через програми навчання, обмін досвідом і проведення спільних тренувань. За час свого існування він продемонстрував ефективність у швидкому реагуванні на масштабні кризи, забезпечуючи не лише матеріальну допомогу, але й експертну підтримку.

Коли масштаби надзвичайної ситуації перевищують можливості реагування окремої країни, незалежно від того, чи це в межах Європи, чи за її кордонами, держава може запросити підтримку через Механізм цивільного захисту ЄС.

Координацією міжнародної допомоги займається Європейська Комісія через Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації (ERCC). З моменту створення у 2001 році цей механізм був задіяний для реагування на понад 600 кризових ситуацій як у країнах ЄС, так і за його межами.

Такий колективний підхід забезпечує узгодженість дій, уникнення дублювання зусиль і точне визначення потреб постраждалих. Спільне використання ресурсів і досвіду сприяє більш ефективному реагуванню на катастрофи. Крім того, Механізм координує заходи національних органів для підготовки до можливих катастроф і зменшення ризиків. Регулярний обмін знаннями та передовими практиками допомагає створювати загальні стандарти і спрощує співпрацю між командами з різних країн.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року, ЄС надав понад 97 тисяч тонн гуманітарної допомоги вартістю €796 млн. Серед іншого, це включає евакуацію понад 2 700 тяжкохворих пацієнтів до

лікарень країн Європи.

20 квітня 2023 року у Києві було підписано Угоду про приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС. Документ підписали міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко та єврокомісар із кризового менеджменту Янез Ленарчич. Після завершення процесу ратифікації Угода набула повної чинності.

Продовження співпраці України в рамках Механізму цивільного захисту ЄС є важливим зміцнення національної системи цивільного захисту. Для України, яка сьогодні стикається із значними викликами, включаючи повномасштабну агресію, природні катастрофи та техногенні загрози, співпраця в межах цього механізму є стратегічно важливою.

Участь у Механізмі дозволяє Україні отримувати швидку і дієву допомогу від партнерів ЄС у вигляді обладнання, ресурсів і технічної підтримки під час кризових ситуацій. Крім того, ця співпраця сприяє модернізації національної системи реагування шляхом адаптації до європейських стандартів. Важливим аспектом є також спільні навчання та тренінги, які покращують навички українських фахівців і підвищують готовність до різних типів надзвичайних ситуацій. Подальше зміцнення цього партнерства є необхідним для забезпечення безпеки українських громадян та інтеграції країни в європейський простір цивільного захисту.

Висновки до розділу 3.

1. Сталий розвиток територіальних громад та підвищення добробуту їхніх мешканців неможливі без забезпечення безпеки життєдіяльності, захисту населення від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій. У процесі реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні ключові функції з цивільного захисту були передані на базовий рівень – до територіальних громад. Саме тут організовуються та впроваджуються основні заходи захисту територій та населення. Тому громади з моменту свого створення мають вивчати, як ефективно планувати і впроваджувати заходи, спрямовані на забезпечення їхньої безпеки.

2. Передача повноважень у сфері цивільного захисту на місцевий рівень підвищує ефективність реагування на надзвичайні ситуації, оскільки громади краще розуміють специфіку ризиків своїх територій. У той же час цей процес вимагає посилення компетентності органів місцевого самоврядування через навчання та методичну підтримку.

3. Успіх реалізації заходів цивільного захисту значною мірою залежить від обізнаності мешканців громад про правила безпеки, їхньої участі в навчаннях та готовності до дій у кризових ситуаціях. Реформування системи цивільного захисту на місцевому рівні потребує систематичної підтримки від ДСНС, Міністерства розвитку громад і територій та інших державних структур. Ця підтримка включає навчання фахівців, надання методичних матеріалів, технічне забезпечення та фінансування окремих проєктів.

4. Таким чином, ефективна реалізація державної політики у сфері цивільного захисту можлива лише за умови скоординованих дій центральної та місцевої влади, активної участі громад і системного підходу до управління ризиками. Удосконалення цієї системи сприятиме створенню безпечного середовища для населення, зменшенню втрат від надзвичайних ситуацій та підвищенню рівня довіри до державних інституцій.

5. Ефективне управління матеріальними резервами передбачає створення чіткої системи обліку, зберігання та розподілу ресурсів. Для цього необхідно формувати запаси з урахуванням ризиків і потреб конкретних регіонів. Наприклад, у районах із високою ймовірністю природних катастроф, таких як повені чи землетруси, особливу увагу слід приділяти запасам будівельних матеріалів, питної води та продуктів харчування. У прифронтових зонах пріоритетними стають медичні засоби, паливо й засоби індивідуального захисту.

6. Система матеріальних резервів повинна бути гнучкою та здатною до швидкої адаптації. Це передбачає регулярний перегляд запасів для уникнення їхнього зношення або втрати придатності. Крім того, важливо впроваджувати сучасні технології для автоматизації обліку й моніторингу стану

резервів. Інформаційні системи дозволяють у реальному часі відслідковувати залишки, планувати поповнення та координувати розподіл ресурсів у разі потреби.

7. Одним із викликів, пов'язаних із матеріальними резервами, є їхнє фінансування. Створення й підтримка стратегічних запасів вимагають значних коштів, що особливо актуально для держав із обмеженими бюджетними ресурсами. Для вирішення цієї проблеми важливо залучати міжнародну допомогу та впроваджувати механізми державно-приватного партнерства. Наприклад, бізнес може забезпечувати частину необхідних ресурсів у рамках соціально відповідальної діяльності або брати участь у створенні резервів на основі контрактних зобов'язань.

8. Одним із важливих завдань новостворених громад є впровадження організаційної інфраструктури цивільного захисту. Це включає розробку систем оповіщення, створення або оснащення добровільних пожежних команд, навчання населення правилам безпеки, зокрема під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

9. Участь у Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу дозволяє Україні отримувати швидку і дієву допомогу від партнерів ЄС у вигляді обладнання, ресурсів і технічної підтримки під час кризових ситуацій. Крім того, ця співпраця сприяє модернізації національної системи реагування шляхом адаптації до європейських стандартів. Важливим аспектом є також спільні навчання та тренінги, які покращують навички українських фахівців і підвищують готовність до різних типів надзвичайних ситуацій. Подальше зміцнення цього партнерства є необхідним для забезпечення безпеки українських громадян та інтеграції країни в європейський простір цивільного захисту.

ВИСНОВКИ

1. Система державного управління у сфері цивільного захисту здійснює потужний вплив на спрямованість, зміст та ефективність адміністративно-політичного, соціально-економічного та інших видів державного управління внаслідок стратегічного значення державноуправлінських рішень для суспільства та держави, особливо в умовах, коли стоїть досить гостро питання щодо нейтралізації загроз життєво важливим інтересам. Це означає, що функції системи виходять, наприклад, за межі адміністративно-політичної чи соціально-економічної сфери державного управління.

2. Система державного управління цивільним захистом – це сукупність взаємообумовлених, взаємодіючих органів державного управління та вищих посадових осіб держави, яка в межах чинного законодавства та із залученням наявного у її розпорядженні потенціалу держави (матеріального, фінансового, інтелектуального) здійснює розробку й реалізацію владних, регуляційних, координаційних, контрольних та нормативних державно-управлінських впливів (рішень) на об'єкти безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку вищезазначених об'єктів, передусім життєво важливим національним інтересам.

3. Аналіз ефективності діяльності ЄДСЦЗ виявив ряд причин, які знижують рівень виконання завдань цивільного захисту. Структура системи потребує вдосконалення, враховуючи реформи місцевого самоврядування та організації влади. Функціональні підсистеми залишаються незавершеними у своїй структурній побудові, а також не забезпечені необхідними положеннями для ефективної діяльності. Деякі з підсистем дублюють функції органів державної влади, що ускладнює управління та робить їх фактично зайвими.

4. Управління процесами цивільного захисту також має низку проблем, зокрема недостатній статус ДСНС як координуючого органу, формальне створення більшості спеціалізованих служб, які не застосовуються на практиці, та дублювання функцій між органами влади. Перешкодами для розвитку системи залишаються недосконалість законодавчої бази, низький

рівень професіоналізму кадрів та відсутність системного підходу до запобігання надзвичайним ситуаціям.

5. Для вдосконалення системи пропонується розробити та затвердити положення для функціональних підсистем, підвищити статус ДСНС як ключового органу у сфері цивільного захисту, передати частину її повноважень регіональним службам, впровадити ризик-орієнтоване планування та покращити розподіл повноважень між органами влади. Також необхідно модернізувати системи моніторингу та оповіщення, а підготовка кадрів має проводитися на основі сучасних програм.

6. Аналізуючи досвід зарубіжних країн встановлено, що стратегія попередження надзвичайних ситуацій характеризується принципово нижчими витратами порівняно з усуненням негативних наслідків катастрофи. Управління системами безпеки в більшості європейських країн здійснюється на урядовому рівні безпосередньо, або через МВС, де спеціально створені органи державної влади мають статус агентств, у розпорядженні органів управління цивільного захисту та використовують значні сили й засоби в боротьбі з катастрофою, укомплектовані професійними рятувальниками, які характеризуються високим ступенем підготовки. Зарубіжний досвід показує, що ефективна система цивільної безпеки, в умовах воєнного стану, може забезпечити захист населення від воєнних дій та їх наслідків. Для цього необхідно проводити постійну військово-патріотичну підготовку населення, розвивати систему цивільної оборони та впроваджувати публічні заходи, спрямовані на підвищення рівня цивільної безпеки, що допоможе покращити ефективність цивільного захисту в Україні.

8. В умовах воєнного стану місцеві органи виконавчої влади стикаються зі значними викликами, які потребують оперативних і ефективних дій. Їхня ключова роль полягає в координації роботи між державними структурами, військовими формуваннями, аварійно-рятувальними службами та громадянами. Проте забезпечення ефективної діяльності у сфері цивільного захисту ускладнюється низкою проблем. Однією з головних є брак

нормативних рекомендацій на рівні Кабінету Міністрів України, що призводить до недооцінки важливості підрозділів цивільного захисту в організаційній структурі органів місцевого самоврядування. Через обмеженість місцевих бюджетів та пріоритетність фінансових і правових підрозділів у багатьох громадах кількість фахівців із цивільного захисту залишається недостатньою. Це створює ризики для належного виконання завдань у сфері захисту населення, організації евакуації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

9. Водночас реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади відкриває можливості для оптимізації роботи підрозділів цивільного захисту. Фахівці наголошують на необхідності врахування регіональних техногенних і природних загроз під час формування територіальних структур цивільного захисту, що сприятиме ефективнішому використанню ресурсів. Важливим аспектом також є дотримання принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, яка надає органам місцевого самоврядування автономію у визначенні штатної структури відповідно до специфіки діяльності громади. Це підкреслює важливість розробки єдиних підходів до формування підрозділів цивільного захисту, що дозволить забезпечити їхню функціональність та відповідність викликам, з якими стикається Україна в умовах воєнного стану.

10. У сучасних складних умовах життєдіяльності населення України на органи державного управління у сфері цивільного захисту покладаються завдання щодо здійснення комплексу заходів із реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації їх наслідків. Масштабність та складність цих завдань вимагають підвищувати ефективність функціонування органів державного управління до рівня, що забезпечує їх виконання. Управління є однією із найважливіших складових процесу реагування на надзвичайні ситуації і вплив на його якість зростає пропорційно масштабу надзвичайної ситуації, складності обстановки, збільшенню кількості залучених сил та потребі в матеріальних засобах. Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування єдиної державної системи цивільного захисту України.

11. Проблема розподілу повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування в Україні залишається актуальною. Відсутність чітких рекомендацій щодо організаційно-управлінської структури місцевих органів, обмеженість бюджетів і пріоритетне фінансування інших підрозділів ускладнюють виконання завдань у сфері цивільного захисту. Це призводить до недостатньої кількості кваліфікованих фахівців, незадовільного функціонування системи оповіщення, а також низького рівня готовності до ліквідації наслідків кризових ситуацій. Для розв'язання цієї проблеми необхідно вдосконалити законодавче забезпечення, запровадити єдині стандарти та рекомендації, а також забезпечити фінансову і кадрову підтримку на рівні місцевих громад.

12. Фінансування систем оповіщення є однією з ключових складових забезпечення їхньої ефективності та надійності. Належне фінансове забезпечення дозволяє оновлювати технічне обладнання, розширювати канали комунікації, впроваджувати сучасні технології та проводити навчання персоналу. Однак в Україні питання фінансування систем оповіщення часто залишається на другому плані, особливо на рівні місцевих бюджетів, які нерідко спрямовують обмежені ресурси на більш нагальні потреби. Це призводить до технічної застарілості обладнання, низької швидкості реагування та обмеженого охоплення населення інформаційними сигналами.

13. Система кризового реагування, що включає як державні органи, так і спеціалізовані сили цивільного захисту, має на меті оперативне реагування на надзвичайні ситуації, захист населення та зменшення наслідків катастроф. Особливості цієї взаємодії визначаються як чинниками внутрішнього характеру (підготовка кадрів, законодавче регулювання, технічне забезпечення), так і зовнішніми обставинами, такими як масштаб катастрофи, соціально-економічна ситуація в країні, геополітичний вплив тощо.

14. Особливої важливості фінансування набуває в умовах воєнного стану, коли системи оповіщення стають критично необхідними для своєчасного інформування про загрози, такі як ракетні удари чи евакуація. Ефективне

розподілення коштів і залучення державного, місцевого та міжнародного фінансування можуть забезпечити створення надійної інфраструктури оповіщення, яка відповідатиме сучасним стандартам безпеки. Інвестиції в ці системи є не лише обов'язком держави, а й стратегічним кроком для збереження життя населення та зменшення наслідків надзвичайних ситуацій.

15. Командно-штабні навчання при надзвичайних ситуаціях є важливим інструментом для забезпечення безпеки й стійкості держави. Вони дозволяють підвищити рівень готовності органів влади, військових, рятувальних служб і населення до реагування на кризові ситуації, забезпечити злагодженість і ефективність дій, а також зменшити ризики для життя і здоров'я людей. Проведення таких навчань має стати невід'ємною частиною державної політики у сфері цивільного захисту.

16. Сталий розвиток територіальних громад та підвищення добробуту їхніх мешканців неможливі без забезпечення безпеки життєдіяльності, захисту населення від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій. У процесі реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні ключові функції з цивільного захисту були передані на базовий рівень – до територіальних громад. Саме тут організовуються та впроваджуються основні заходи захисту територій та населення. Тому громади з моменту свого створення мають вивчати, як ефективно планувати і впроваджувати заходи, спрямовані на забезпечення їхньої безпеки.

17. Передача повноважень у сфері цивільного захисту на місцевий рівень підвищує ефективність реагування на надзвичайні ситуації, оскільки громади краще розуміють специфіку ризиків своїх територій. У той же час цей процес вимагає посилення компетентності органів місцевого самоврядування через навчання та методичну підтримку.

18. Успіх реалізації заходів цивільного захисту значною мірою залежить від обізнаності мешканців громад про правила безпеки, їхньої участі в навчаннях та готовності до дій у кризових ситуаціях. Реформування системи цивільного захисту на місцевому рівні потребує систематичної підтримки від

ДСНС, Міністерства розвитку громад і територій та інших державних структур. Ця підтримка включає навчання фахівців, надання методичних матеріалів, технічне забезпечення та фінансування окремих проєктів.

Таким чином, ефективна реалізація державної політики у сфері цивільного захисту можлива лише за умови скоординованих дій центральної та місцевої влади, активної участі громад і системного підходу до управління ризиками. Удосконалення цієї системи сприятиме створенню безпечного середовища для населення, зменшенню втрат від надзвичайних ситуацій та підвищенню рівня довіри до державних інституцій.

19. Ефективне управління матеріальними резервами передбачає створення чіткої системи обліку, зберігання та розподілу ресурсів. Для цього необхідно формувати запаси з урахуванням ризиків і потреб конкретних регіонів. Наприклад, у районах із високою ймовірністю природних катастроф, таких як повені чи землетруси, особливу увагу слід приділяти запасам будівельних матеріалів, питної води та продуктів харчування. У прифронтових зонах пріоритетними стають медичні засоби, паливо й засоби індивідуального захисту.

20. Система матеріальних резервів повинна бути гнучкою та здатною до швидкої адаптації. Це передбачає регулярний перегляд запасів для уникнення їхнього зношення або втрати придатності. Крім того, важливо впроваджувати сучасні технології для автоматизації обліку й моніторингу стану резервів. Інформаційні системи дозволяють у реальному часі відслідковувати залишки, планувати поповнення та координувати розподіл ресурсів у разі потреби.

21. Одним із викликів, пов'язаних із матеріальними резервами, є їхнє фінансування. Створення й підтримка стратегічних запасів вимагають значних коштів, що особливо актуально для держав із обмеженими бюджетними ресурсами. Для вирішення цієї проблеми важливо залучати міжнародну допомогу та впроваджувати механізми державно-приватного партнерства. Наприклад, бізнес може забезпечувати частину необхідних ресурсів у рамках

соціально відповідальної діяльності або брати участь у створенні резервів на основі контрактних зобов'язань.

22. Одним із важливих завдань новостворених громад є впровадження організаційної інфраструктури цивільного захисту. Це включає розробку систем оповіщення, створення або оснащення добровільних пожежних команд, навчання населення правилам безпеки, зокрема під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

23. Участь у Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу дозволяє Україні отримувати швидку і дієву допомогу від партнерів ЄС у вигляді обладнання, ресурсів і технічної підтримки під час кризових ситуацій. Крім того, ця співпраця сприяє модернізації національної системи реагування шляхом адаптації до європейських стандартів. Важливим аспектом є також спільні навчання та тренінги, які покращують навички українських фахівців і підвищують готовність до різних типів надзвичайних ситуацій. Подальше зміцнення цього партнерства є необхідним для забезпечення безпеки українських громадян та інтеграції країни в європейський простір цивільного захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні. Ч. 1. Теоретико-методологічні засади: навч. посіб. / ВПЦ АМУ. Київ, 2010. С. 107–113.
2. Волянський П. Б. Принципи взаємодії сил цивільного захисту в міжнародних гуманітарних операціях з ліквідації медикосанітарних наслідків надзвичайних ситуацій. Державне Науковий вісник: Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т. 2013. № 3.
3. Терент'єва А. В. Управління надзвичайними ситуаціями з елементами кризового менеджменту. Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрн.-економ. ун-т. 2015. № 9.
4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-У. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/5403-17#Text>.
5. Дерев'янка О. В., Юрченко В. О. Організація взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту – ключове питання управління у надзвичайних ситуаціях. Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту / Матеріали наук.-практ. конф. (19 трав. 2019 м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2019. 142 с.
6. Кульшай Ю. В., Юрченко В. О. Деякі питання організації взаємодії між органами влади та силами цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту. Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту/ Матеріали наук.-практ. конф. (19 трав. 2019 м. Київ).–Київ : ІДУЦЗ, 2019. 142 с.
7. Кулешов М. М., Ларін О. М. Удосконалення системи взаємодії під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Проблеми надзвичайних ситуацій: Зб. наук. пр. Вип. 8, 2008. НУЦЗУ. С. 103–108.
8. Гаман П.І. Роль державного управління у системі забезпечення цивільного захисту в Україні, *Науковий вісник: Державне управління №1, 2018*, С.26-33.

9. Нижник Н., Мосов С. Формування рішень органами державного управління. ВісникУАДУ: журнал. 2000. № 2. С. 13-18.
10. Андреев С. О. Інституціональні за-сади розвитку державних систем цивільного захисту. Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління. Дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2017. С. 552.
11. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика : монографія. Київ, 2004. 417 с.
12. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11\\$2014\\$%D0%BF](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11$2014$%D0%BF).
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 479/2021. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення : 09.11.2024).
14. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с
15. Білоконь А. І., Кравченко О. О. Державне регулювання цивільного захисту України в системі державної безпеки України. Інвестиції : практика та досвід. 2021. №19. С. 123-129.
16. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text> .
17. Публічне управління у сфері цивільної безпеки: конспект лекцій / Укладачі: С.М. Домбровська, О.І.Крюков – Х. : НУЦЗУ, 2020. – 169 с.
18. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Міжнародні зв'язки. URL: <https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/dvostoronne-spivrobitnictvo/federativna-respublika-nimechchina> (дата звернення 23.11.2024).

19. Подскальна О. А. Приєднання України до механізму цивільного захисту Європейського Союзу – один із пріоритетів її європейського вибору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 19. С. 130–134.

20. Порока С. Г. Співвідношення та законодавче визначення понять «національна безпека» і «цивільний захист». Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, 10-11 травня 2019 р. Харків: НУЦЗУ. С. 431.

21. Сектор цивільної безпеки. EUAM UKRAINE. URL: <http://www.euamukraine.eu/ua/our-mission/thecivilian-security-sector/> (дата звернення 19.09.2024).

22. Сірант М. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки при надзвичайних ситуаціях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 4 (32). 2021. С. 56-61. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/dec/25915/11.pdf> (дата звернення 19.01.2024).

23. Яковчук Р., Лоїк В., Синельников О., Ковальчук В., Поліщук В. Обґрунтування моделі механізму цивільного захисту організації північноатлантичного договору та його активації в умовах особливого періоду в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2(12). С. 165-181.

24. Коробкін В., Деякі підходи щодо критеріїв визначення чисельності підрозділів цивільного захисту, які утворюються у складі виконавчих органів міських, селищних та сільських рад, *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. № 1(13), С.6-21.

25. Костенко В. О. Пріоритети удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні. *Регіональне управління та місцеве самоврядування*. 2017. № 2(52). С. 97-103.

26. Іванець Г В, Іванець М. Г., Горелишев, С. А., Баулін Д. С., Башкатов Є. Г Формалізована математична модель забезпечення готовності реагування на

надзвичайні ситуації. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Машинознавство та САПР. 2020. № 2. С. 51-57.

27. Іванець Г В, Іванець М. Г., Горелишев, С. А., Баулін Д. С., Башкатов Є. Г Розробка організаційно-технічного методу сумісного прогнозування та забезпечення готовності реагування на надзвичайні ситуації. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Машинознавство та САПР. 2022. №1. С. 54-66.

28. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург. 15 жовтня 1985 року. Офіційний переклад. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 18.10.2024).

29. Інституційна спроможність об'єднаних територіальних громад України: аналітична записка. Київ, 2019. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/475/new_IS.pdf (дата звернення : 12.12.2024).

30. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 06.10.98 р. № 163-Х. Офіційний вебпортал парламенту України.

31. Про затвердження Положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту Рівненської області: розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2023 № 591.

32. Про введення в дію Плану цивільного захисту на особливий період: розпорядження голови Рівненської ОВА від 24 лютого 2022 р. № 114.

33. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733.

34. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 року № 488-р.

35. Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року, Введено в дію Указом Президента України від 18 червня 2021 року № 260/2021.

36. Про затвердження положення про спеціалізовану службу зв'язку і оповіщення цивільного захисту Рівненської області: розпорядження голови Рівненської ОВА від 14 квітня 2024 р. № 228.

37. Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми ЄДС ЦЗ: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 № 101.

38. Про затвердження Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2015 № 469.

39. Про затвердження Порядку, завдання та функції формувань ЦЗ: Постанова КМУ від 09.10.2013 № 787.

40. Про затвердження Положення про добровільні формування ЦЗ: постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2013 № 616.

41. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій: постанова КМУ від 26.01.2015 № 18.

42. Новікова О., Залознова Ю., Азьмук Н. ін. Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. Журнал європейської економіки. 2023. № 21. Вип. 4. С. 407-412.27.

43. Терещенко Д. А. Розвиток правового механізму державного управління формуванням людського капіталу в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 23. С. 132-139.28.

44. Стойка В., Точиліна Ю. Характеристика основних моделей управління розвитком людського капіталу. Економіка та суспільство. 2023. № 50.

45. Гаман П. Управління єдиною системою цивільного захисту на державному рівні. Сучасний журнал. Надзвичайна ситуація 08.03.2019.

46. Клименко Н. Г. Єдина державна система цивільного захисту: складові, завдання та режими функціонування. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 3. С. 95–100.

47. Андреев С. О. Основні чинники, які деструктивно впливають на стратегічну стабільність єдиної державної системи цивільного захисту України. Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. 2014. № 1. С. 81–93.

48. Барило О. Г. Проблемні питання нормативно-правового забезпечення функціонування системи управління цивільного захисту. Аспекти публічного управління. 2017. Т. 5. № 11. С. 83–93.

49. Костенко В. О. Пріоритети удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні. Актуальні проблеми державного управління 2017. 2(52). 16 с.

50. Кулеба О. М. Системно-правова характеристика управління цивільним захистом в Україні. Науково-практичний журнал Київського національного університету ім. Т. Шевченка. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-8-2014/item/306-systemno-pravova-kharakterystyka-upravliniya-tsyvilnym-zakhystom-vukrayini-kulieba-o-m>.

51. Кулешов М. М., Росоха В. О. Сучасні виклики для державної політики у сфері цивільного захисту в Україні. Вісник НУЦЗУ, 2014. Вип.2. – С. 167–175.

52. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.1997 №51/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.

53. Методичні рекомендації щодо створення та використання матеріальних резервів для запобігання виникненню і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій / Державна служба України з надзвичайних ситуацій: вебсайт. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Metodichni-rekomendaciyi-z-pitan-materialnih-rezerviv.html> (дата звернення: 01.10.2024).

54. Про забезпечення виконання заходів правового режиму воєнного стану: наказ начальника Рівненської обласної державної адміністрації від

02.03.2022 № 6.

55. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 181-р.

56. Ткачук А.Ф. Обласна державна адміністрація: короткий огляд статусу та можливостей у сучасних умовах. Інституту громадянського суспільства. К., 2019. С.

57. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с. 4. Про військово-цивільні адміністрації.

58. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Гулак та ін.; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.

59. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Г15 Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

60. Рой О.В. Військові адміністрації як суб'єкти владних повноважень. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 441–446.

61. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

62. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

63. Проблеми організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник / М.

В. Ковалів, Г. Ю. Лук'янова, М. П. Гурковський, В. О. Іваха, С. С. Єсімов, М. Т. Гаврильців, Р. В-В. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 553 с.

64. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року.

65. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22 серпня 2016 року № 859, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 року за № 1254/29384.

66. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 жовтня 2016 року № 1129, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2017 року за № 85/29953.

67. Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 року № 61-р.

68. Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 138.

69. Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 серпня 2017 року № 626.

70. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.

71. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році: *офіційний вебсайт Державної служби України із надзвичайних ситуацій*. URL: <https://dsns.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2024).